

DISSERTATIO INAUGURALIS
JURIS PUBLICI
DE
JURISDICTIONE
ECCLESIASTICA
DOMINIS TERRITORIALIBUS
CATHOLICIS LAICIS IN SUBDITOS
PROTESTANTES COMPETENTE

QUAM
SUB DIVINIS AUSPICIIS
IN
ALMA ET ANTIQUISSIMA
ELECTORALI PALATINA UNIVERSITATE
AUTHORITATE INCLYTI ICTORUM ORDINIS
UNA
CUM SELECTIS EX OMNI JURE POSITIONIBUS
P R Æ S I D E

GEORGIO JOSEPHO WEDEKIND

U. J. D. SERENISSIMI AC POTENTISSIMI ELECTORIS PALATINI
CONSILIARIO REGIMINIS JURIS NATURÆ ET GENT. PROF. P. O.
ACADEMIÆ SCIENTIARUM THEODORO-PALATINÆ SOCIO

PRO
CONSEQUENDIS SUMMIS IN UTROQUE JURE HONORIBUS
ET PRIVILEGIIS

FLACIDO ICTORUM EXAMINI SUMMITTIT

AUTHOR ET DEFENDENS

JOSEPHUS ANTONIUS GARTENWEG

IN AULA ACADEMICA NOVI WILHELMIANI
DIE DECEMERIS MDCCLXVI.

Typis Joann. Jac. Haener, Typogr. Aulico-Academici.

5719/927

70.

38

KNY-18-00753

ILLUSTRISSIMO
AC
EXCELLENTISSIMO DOMINO
DOMINO
CAROLO PHILIPPO
S. R. I. LIBERO BARONI
DE VENNINGEN

DYNASTÆ IN EUCHTERSHEIM, DÜHREN, RORBACH,
GROMBACH, WEILER, NEIDENSTEIN, ZUZENHAUSEN,
SPECHBACH, ESCHELBRONN &c. &c.

SERENISSIMI AC POTENTISSIMI ELECTORIS PALATINI

EXCELSI REGIMINIS,

NEC NON

CURIÆ APPELLATIONUM SUPREMÆ

PRÆSIDI,

CAMERARIO, ET CONSILIARIO INTIMO,

ARCHI-SATRAPE IN CREUTZNACH,

ALMÆ ET ANTIQUISSIMÆ PALATINÆ UNIVERSITATIS

CURATORI SUPREMO

DOMINO SUO PERQUAM GRATIOSO.

ILLUSTRISIME
AC
EXCELLENTISIME DOMINE
D O M I N E
PERQUAM GRATIOSE!

 *T*rementes quæ prodeunt conatuum meo-
rum primitiæ sub Illustrissimo Excel-
lentissimi Nominis Tui splendore tu-
um perfugium quærun; temeritas, nec enim diffi-
teri possum, est, quæ tantos adjecit stimulos, ut
oculis non nisi elaboratissima, perspicacissima optima
perlu-

*perlustrare consuetis tenuissimas hasce pagellas sub-
jicere auderem, Eminentissima, quibus cum summo
Patriæ bono præes, si considerem munera, sive
Te Regiminis terrarum Palatarum clavum feli-
cissimè moderantem, sive in supremâ Instantia pro
causis Palatinis Themidos Oracula pronunciantem,
demiſſiſſimè venerer, animum certè, abjicere, nec
Academicos, eosque non elimatos offerre labores de-
buiſſem: sed quantopere percellit summa Tua Au-
thoritas, dignitasque, quantopere arcet penetran-
tissima, vastissimaque eruditio tantò magis tamen
allicit, blandaque voce erigit summa Tua facilitas,
benignitas, quâ Te omnibus, literarum cultoribus
autem præcipuè præbes suavissimum; Alma bujas
Univer-*

*Universitas sub providentissima, paternaque cura
Tua efflorescit, Spiritum, & Sanguinem sub Te
recipiunt studia, quæ continuâ PRINCIPIS
MAXIMI liberalitate, Cujus benignè faciendi
consuetudo in naturam videtur conversa, talia
sunt, ut exteros hùc trahant, Palatini eadem sinè
protervia non deserant;*

*Prima, & exigua non spernis molimina, di-
gniores, accessum ad te patere gratiosum, ut discant;
Scientiæ cùm in Te Domine perquàm gratiose
pretium sibi gratulentur maximum, non deerunt tem-
poribus Tuis, & olim dicendis decora ingenia, quæ
magè vividis, quàm ego immortales laudes Tuas
adumbrabunt coloribus; me autem nunquam supera-
bunt*

*bunt devotissimâ observantiâ, quâ incolumitatem
Tuam perennem Illustrissimæ Familiæ, alimæ nostræ
Universitati, & Patriæ à bonis Superis exoraturus
submississimo cultu e morior.*

ILLUSTRISSIMÆ
EXCELLENTISSIMÆ
ET PER QUAM GRATIOSÆ
DOMINATIONIS TUÆ

Servus devotissimus
Joseph. Anton. Gartenweg.

DISSERTATIO INAUGURALIS
JURIS PUBLICI
DE
JURISDICTIONE ECCLESIASTICA
DOMINIS TERRITORIALIBUS CATHOLICIS
LAICIS IN SUBDITOS PROTESTANTES
COMPETENTE.

INGRESSUS.

Exorta sub finem regiminis MAXIMILIANI I.
famofissima circa indulgentias a) controversia, hanc
que subsecutum religionis diffidium, quamvis, usque
dum prima demum an. 1532. conderetur Norimbergæ pax re-
ligionis, varias comitiales, aliasque deliberationes causaverit,
securitati tamen religionis prospectum fuerat nequitquam, do-
nec

a) Brevitatis ergò liceat saltem principaliores in Historia
epochas, quas quærenti uberius explanabo, subjicere; an-

nec demum transactione Passaviensi, & hanc insequente pace religiosa controversiæ magis sopirentur; Pacificatio religiosa tetigit quidem principaliora ad restaurandam tranquillitatem publicam necessaria capita, reduxitque quietem per tantum tempus Germaniâ exulem, statuerat equidem, quæ præcipua pacis religiosæ contenta sunt: status utriusque religionis pacificè sese ferre debere, dissidium de religione nonnisi amicabili ratione componendum, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque Prælatos avitam deferentes religionem, beneficia citrà honoris tamen detrimentum amittere, eaque religioni Catholicæ esse conservanda. Jurisdictionem Ecclesiasticam adversus A. C. status esse suspensam, census, & redditus Episcoporum in territorii protestantium salvando; Pax hæc immediatis præcipuè scripta cùm fuerit, & liberam imperii Nobilitatem comprehendit, omnesque, qui Catholicæ religioni, & Augustanæ Confessioni non variatæ addicti non sunt, excludit. Diversa, maximeque necessaria, quamvis diremta, determinatâque viderentur capita, variæ tamen à publicata statim pace natæ sunt discordiæ, quarum præcipuè quinque præ reliquis attendendæ veniunt;

no 1517. reformatio, anno 1520. excommunicatio & 1521. proscriptio Lutheri, an. 1521, 24, 25., Comitia Wormatiensia, & Spirensia, an. 1529. Protestatio contra Decretum, an. 1530. fœdus Schmalkaldicum, eodem anno exhibitio Augustanæ confessionis, an. 1532. Comitia Suinfurtensia, & Norimbergensia, eodem anno prima pax religiosa, an. 1534. transactio Cadamensis, an. 1547. JOANN. FRIDERICI Electoris Saxonie captivitas, & hujus Electoratûs in Mauritium Agnatum translatio, an. 1548. constitutio *Interim*. Anno 1552. bellum Mauriti, contrâ Cæsarem, eodem anno transactio Passaviensis, & an. 1555. pax religiosa.

veniunt; sic statim sub decessu ortæ sunt turbæ, quòd ita dicti reformati, pace religiosa comprehensi esse non debeant, qui sese tamen ad A. C. mutatis licet quibusdam articulis profitebantur. 2do motus excitavit indefinitè concessa Dominis territorialibus reformandi libertas, vi cujus subditos, vel ad assumendam eorum religionem, vel ad emigrandum (durâ sanè alternativâ) necessitabant; non minorem altercationem possessio bonorum Ecclesiasticorum causavit, cum enim per pacem religiosam determinata fuerit eorum possessio, prout illa tempore pacis fuerat, edictum autem *Interim*, quod protestantes nunquam agnovêre, varia bona Catholicis tribuit, quæ Protestantes ad se pertinere autumabant, absque omni dubio lites exoriri debuerunt; Inter omnia verò gravissimum sibi, & maxime odiosum reputârunt Protestantes reservatum Ecclesiasticum, quippe quod negotio reformationis è diametro contrarium asferebant; Catholici verò illud tanquam rationi, & constitutioni imperii publicæ vel maximè consentaneum urserunt. 5tum demum, quod post pacem religiosam fecerunt protestantes gravamen, desumferunt ex edicto, quod FERDINANDUS II. post initam cum Rege Daniæ pacem publicaverat, & restitutionem bonorum Ecclesiasticorum à tempore pacis religiosæ occupatorum injungebat b).

A 2

hæc

b) Gravamina hæc variis ansam dedere motibus, inter quos præcipui an. 1582 Truchsessiani, an. 1592. Argentinenfes, an. 1606. Donauwertenses, an. 1610. unio Protestantium, eodem Liga Catholicorum, post denegatas litteras Majestatis bellum tricennale an. 1618. sædus Lauenburgicum anno 1625. an. 1626. victoria ad Lutteram, anno 1629. edictum restitutorium, pax Pragensis anno 1635. demum anno 1644. tractatus pacis Westphalicæ, hujusque conclusio an. 1648.

hæc quoque gravamina quoad maximam partem sublata fuerunt, in omnia beneficia pacis reformati quoque sub nomine Augustanæ Confessionis addictorum comprehensi, postquam recepti, statutumque fuerit, nullam aliam religionem præter Catholicam, invariata, & variata Augustanam Confessionem tolerandam esse. Jus reformandi eadem quoque pax, termino retentionis indulto subditis, limitavit, sicque per retentionem jus expellendi subditos abolitum, & per distinctionem inter triennium, & quinquennium, & iis, qui jus retinendi exercitium religionis nullum habeant, subditis prospectum fuit, & sic denique eadem pax reservatum Ecclesiasticum ad Protestantes extendendo, gravissimam, quam ante sentiebant, molestiam sustulit.

§. I.

Quamvis nunc demum viderentur, per pacem Westphalicam tanquam per regulam universalem & normam perpetuò valituram omnes litium fomites penitus extincti nihilominus plurimæ quæstiones vel maximè controversæ relinquebantur, inter quas primum ferè locum meretur illa, quâ Protestantes Dominis territorialibus Catholicis laicis omnem omnino jurisdictionis Ecclesiasticæ umbram in subditos Acatholicos denegant, Catholici verò summum iis in rebus protestantium Ecclesiasticis imperium, ac dispositionem tribuunt; est sanè hæc controversia eò gravius calidiusque ab utraque religionis parte agitata, quò iis religionem, quæ diversam decisionem præbet, pro fundamento habet. Eadem hæc quæstio dissertationis meæ objectum est; Campus quidem, quem

quem ingressus sum adeò immensus mihi videbatur, ut vix exitum speraverim, sed in magnis quoque pro tenuitate virium tentasse juvat, eò potius, quò in tanta scriptorum eruditissimorum copia hanc materiam exhaustire minimè præsumam, sed ex gravioribus saltem partis utriusque momentis evincere conabor, malè Dominis territorialibus catholicis supremum in rebus protestantium Ecclesiasticis imperium à Doctoribus Juris publici A catholicis denegari; atque statuo jurisdictionem Ecclesiasticam hoc est, omnem in rebus protestantium Ecclesiasticis dispositionem, dummodo in ipsa fidei dogmata nil præsumant, à Dominis territorialibus Catholicis laicis in subditos A catholicos quàm justissime exerceri.

§. II.

Permultæ lites ex perpetua in instrumento pacis Westphalicæ terminorum confusione oriuntur, quæ pessimis subinde interpretationibus adeò occasionem præbet, ut à malevolo, & pro una, vel altera parte præoccupato ea sæpè eruantur, quæ menti summorum Paciscentium vel maximè sunt contraria, sic cum in hac materia jus diocesenum, jus reformandi, & jurisdictio Ecclesiastica cautissimè separanda essent, ea promiscuè adeò diversis in locis instrumenti pacis Westphalicæ sumuntur c), ut Protestantes ipsi in detegendis Jurisdictionis suæ Ecclesiasticæ fontibus

A 3

ac

c) Sic Jurisdictio Ecclesiastica cum Jure Diocesano confunditur, Art. V. §. 48. modò pro Jure Episcopali sumitur, Art. 7mo §. 1mo; modò liberum tam in Ecclesiasticis, quam politicis exercitium denotat Art. 8. §. 1. modò pro Jure sacerdotum sumitur; Art. 8. in fine, modò Jus Reformandi vocatur, Art. V. §. 30.

ac principiis fluctuent, & in statuendis ejusdem limitibus sibi invicem contradicant, fatente ipso MOSERO d) Catholici verò subinde plus, quàm ex idea rei fluit, prætere conentur. Jus Diœcesanum quoad primam suam originem in ipsa doctrina Christi fundatur, cum Divum Petrum, ejusque Successores supremos animarum fidelium Pastores constituit e), & reliquis Apostolis in varias provincias dispersis Christianorum curam demandavit; Si autem in toto suo vigore consideretur, juris Ecclesiastici partus est, & cognitionem tam de causis clericorum civilibus, criminalibus, ac spiritualibus, quàm de laicorum matrimonialibus, & spiritualibus comprehendit, atque in suprema religionis cura & sacrorum administratione consistit. Aptè illud itaque superioritatem territorialem Ecclesiasticam definimus f), quæ à superioritate territoriali in sæcu-

d) In tractatu de Natura, Indole, & Effectibus Juris reformandi.

e) Matthæi cap. 16. v. 18. & cap. 18. v. 18. Act. 20. v. 28. Jo. 21.

f) Jus hoc Sacrorum, ut à plurimis quoque compellatur, Ecclesiæ competens in 3. potissimum classes dispesci solet, ad primam referimus Jus in ipsam religionem, ad 2dam Jus disciplinæ, & 3tiam constituunt ea, quæ sunt Jurisdictionis Ecclesiasticæ in specie sic dictæ; prima classis potestati sæculari absolute incommunicabilis, in 2da, & 3tia verò multa Jura particularia, officia, actionesque excogitari possunt, quæ etiam a sæcularibus immemoriali usu, & observantia, speciali concessione, compactatis, & concordatis possideri, atque exerceri possunt. Ex hisce fundamentis variæ prærogativæ in Ecclesiasticis huic vel illi Nationi, Regibus, & Principibus competunt, atque ab iis dijudicantur, Jura ejusmodi Jura Regia in Ecclesiasticis vocare solent,

ſæcularibus non objecto ſolum, ſed ſubjecto quoque differt, cum omnes laicos ab ejus exercitio ſub pœna excommunicationis adeò arceat g), patet itaque hoc jus Diœceſanum incognitum plane eſſe Proteſtantibus, & ab hâc jurisdictione proteſtantium Eccleſiaſtica latiffimè differre, utpote quæ nullum planè dubium relinquit, quin ab eadem perſona, quæ ſummum in politicis imperium habet, exerceatur, ac ita quidem, ut non communi quodam nexu, ac vinculo res eorum Eccleſiaſtica adminiſtrentur, ſed quivis in ſuis diſpoſitionibus liber planè ſit, atque independens. Fluit itaque ex hiſce omnibus ſuſpenſionem iſtam juris Diœceſani in inſtrumento pacis Weſtphalicae factam h) jurisdictionem hanc Eccleſiaſticam, de qua nobis quæſtio eſt, nequaquam concernere.

§. III.

Omnis diſpoſitio, quæ circa negotium religionis intrinſecum verſatur, ex jure ſacrorum fluat, neceſſe eſt; hoc jus in rebus catholicorum Eccleſiaſticis penès ſummum Pontificem, & Episcopos ſartum quidem, atque intactum eſt, competunt tamen certa quædam jura principibus etiam laicis, ex idea Reſtoris civilis circa religionem exercenda. Atque hæc Publiciſtæ non ineptè jus circa ſacra appellârunt, conſiſtit verò in jure *Protectionis*, *Promotionis*, atque *Cautionis* ne ſtatus ſæcularis

lent, quæ à juribus circa ſacra (ut mox patebit) maximo-pere diſtingui debent. Sic primi v. g. Germaniæ Reges in conſtitutione Episcoporum, & Conciliis, in jurisdictione circa perſonas, & res Eccleſiaſticas multa jura habuerunt.

g) Cap. 2. & 16. de foro competente.

h) Art. V. §. 48.

laris ab Ecclesiastico detrimentum capiat. Quod triplex jus ex ipsa Sacerdotii, atque Imperii concordia competat, necesse est i). Verum duplex hæc consideratio juris sacrorum, & circa

- i) Referri huc debet jus Advocatiæ, vi cujus in defendendis Conciliis, in schismaticis Pontificum electionibus circa profigandos hostes fidei Catholicæ, magnam scimus fuisse Imperatorum autoritatem, advocatiam in imperio nostro competere Imperatori aliam promotionis, aliam justitiæ non ineptè dixeris, ad salvandam dispositionem Capitulationis Cæsareæ Art. I. §. 1. ad ejusdem Art. §. 10. relatam, advocatiam promotionis sedem Apostolicam, 2do Ecclesias Germaniæ pro objecto habere, præter infinita juris hujus exercitia, quæ etiam ex novissimis temporibus, sub regimine JOSEPHI I., CAROLI VI. & VII. allegare possemus, sufficiat conclusum Judicii Aulici, d. 23. Junii 1760. vi cujus per rescriptum injungit Imperator, Episcopo Basileensi, ut Sacerdotem *Binetrui*, cui de Parochia *grand Fontaine* providerat contra Jus patronatûs S. Pontifex, destituat, atque ad restitutionem fructuum, atque emolumentorum adigat, & ipsum *Accavier* à Patrono provisum instituat. In quo rescripto inter alia: *gleichwie nun dieses Verfahren denen Concordatis Nationis Germanicæ schnurstracks zuwider laufe, Kayserliche Majestät aber solche Befrânkung als Supremus Advocatus Ecclesiarum Germaniæ keineswegs gestatten könten, als befehlen allerhöchste Dieselbe dem Hrn. Bischöffen 2c. 2c. videatur neue Europ. Staats-Cangley Tom. 2. pag. 491. conferri huc debet tenor Art. 14. capit. Cæsareæ, atque ad ejus §. 4. litteræ collegii Electoralis ad Augustissimum, ad monitum Palatinum puncto Jurisdictionis Ecclesiasticæ in Germania d. d. Francofurti 19. Martii 1764. Quæ extant in *Cramers Wehrlarischen Nebenstunden* Parte 48 pag. 108. seq. Litteræ hæc ed majus futuris temporibus Ecclesiis Germaniæ ferent Præsidium, quod studiosius in iis exprimitur, quod partibus gravatis ad hæc litteras collegiales semper provocare liceat. Confer. eadem Part. 61. p. 20. seq.*

circà sacra penes protestantes cessat, cùm utrumque ex uno eodemque fonte, ex regula scilicet territoriali derivetur, & ab una eademque persona exerceatur, ubi parum refert, an Jus sacrorum, an Jus circà sacra appellemus, eodem modo superflua est apud Protestantes duplex denotatio jurium, quæ ad substantialia, & quæ ad naturalia exercitii religionis pertinent, & aliæ ejusmodi considerationes corruunt. Facile itaque innotescit, quàm longè hæc Jurisdictio Protestantium Ecclesiastica ab hac duplici distinctione diversa sit.

§. IV.

Jus reformandi si latè sumitur, in generali Regentis inspectione consistit, ne status Ecclesiasticus sæculari damnum inferat, benè hinc dicit Zechius hoc sensu imperantem omnia ea tollere posse, ac reformare, quibus singuli cives, ac universa respublica læduntur, patet igitur hoc jus in significatione hac generali Ecclesiastici nil continere, sed si specialiter, sicut in instrumento pacis Westphalicæ pro jure introducendi suam religionem statibus Imperii competente sumatur, nec cum jure diæcesano convenit, nec perfectè etiam cum Jurisdictione Protestantium Ecclesiastica idem est, nam ubi introducta semel est religio Principis, si Catholicus sit, omnis Jurisdictio Ecclesiastica Episcopo Diæceseos competit, si protestans fuerit Jurisdictionem Ecclesiasticam non in vim Juris reformandi, sed ex fundamento superioritatis territorialis exercet, nostra itaque hæc Jurisdictio Protestantium Ecclesiastica à jure Diæcesano non objecto solùm sed & subiecto discrepat, sicut superiùs demonstratum, cum jure sacrorum verò eatenùs convenit, qua-

B

tenùs

tenus illud scilicet, & Jurisdictio Ecclesiastica Protestantium ex communi quodam fonte, ex regula scilicet territoriali derivatur, à jure demum reformandi in sensu speciali accepto discernitur, quòd hoc simpliciter ex norma territoriali in politis fluat, illa autem relationem ad sacra necessariò dicere debeat, & sic præter regulam territorialem ex principio quodam secundo, quod tamen essentialiter cum primo connexum est, vim suam trahat atque efficaciam k). En separationem horum vario-

k) Jus reformandi si specialiter sumitur, duplici in jure consistit, scilicet in religionis *prioris*. Id est: quæ jam in territorio viget, vel in toto, vel in parte abolitione, & *novæ* religionis introductione, hoc jus Statibus Imperii competens pacis religiosæ de anno 1555. dispositio in §. 15. quoad utramque partem stabilivit, sed cum inde securitati diversæ religionis addictorum, quoad exercitium prospectum fuerit neunquam, idipsum jus reformandi in Pace Westphalica Art. V. §. 31. ita restrictum fuit, ut prioris religionis immutatio in eos, qui annum normalem pro se allegare possunt, fuerit sublatum, jus autem, salvâ religione priore, introducendi novam fuerit confirmatum, Art. V. §. 30. sic statuit: *cum ejusmodi statibus immediatis cum jure territorii, & superioritatis ex communi per totum Imperium hætenus usitata praxi jus etiam reformandi exercitium religionis competat, nullique statui jus, quod ipsi ratione territorii in negotio religionis competit, impediri oportere &c.* Hoc tamen non obstante pergit §. 31. *statuum Catholicorum Landsassii, Vasalli, & subditi cujuscunque generis, qui sive publicum, sive privatum A. C. exercitium anno millesimo sexcentesimo vigesimo quarto quacunque anni parte sive certo pacto, aut privilegio, sive sola denique observantiâ dicti anni habuerunt, retineant id etiam in posterum, und cum annexis, quatenus illud dicto anno exercuerunt, aut exercita fuisse probare poterunt. Conferatur §. 32. & 34. ejusd. art.*

variorum juriū eò accuratius institutam, quo acrius sententia mea à Doctōribus Juris Publici Protestanticis variis ex fundamentis impugnatur; Varii scilicet varia systemata conglomerarunt, quibus (ut ut sibi invicem sint contraria,) eundem singuli finem intendunt; Antiquiores scilicet jus quoddam Episcopale erexerunt, & ex eo impossibilitatem quandam quod Jurisdictio Ecclesiastica Protestantium à Catholico Principe laico exerceri valeat, eruere conati sunt 1) varii Recentiorum potius jus quoddam sacrorum collegiale adaptarunt, alii demum jus ipsum territoriale variis respectibus ita dismembrarunt, ut, quamvis instrumentum P. W. illud m) firmissimè stabiliverit, audacter statuant, Dominum territorialem Catholicum laicum omnis jurisdictionis Ecclesiasticæ in subditos Protestantes incapacem esse, falsitatem verò duorum primorum principiorum, quantum mihi possibile est, detegere allaborabo, & tertio systemati ita insistam, ut illud ipsum mihi pro fundamento assertionis meæ maximo serviat: audiamus singula.

§. V.

Secundum principia juris Canonici, ait prima adversantium acies n), omnis potestas Ecclesiastica penès S. Pontificem est atque Episcopos, & juri Diocesano Imperatores, Reges, Ele-

B 2

ctores,

1) Vide BÖHMER Jus Ecclesiasticum Protestant. Tom. I. de officio judicis ordinarii, ubi recensentur Authores hujus systematis, & refutantur, SCHMAUS Compendium Juris publici L. 2. cap. 14. §. 1.

m) Art. V. §. 29, 30, 39 & 43. Art. 8. §. 1.

n) Inter quos SCHMAUSSIUS præcipuè in suo Compendio Juris publici L. 2. cap. 14. p. 253. &c.

tores, Principes, quatenus Ecclesiæ membra sunt, subjiciuntur; hanc Jurisdictionem non agnoscunt, atque plenam demum libertatem consecuti sunt instrumento P. W. Protestantes o). Suspensum adversus omnes A. C. addictos cum fuerit
jus

- o) Verba Art. V. §. 48. hæc sunt : *Jus Diœcesanum, & tota Jurisdictio Ecclesiastica cum omnibus suis speciebus contra A. C. Electores, Principes, status, comprehensâ liberâ Imperii Nobilitate, eorumque subditos tam inter Catholicos, quàm A. C. addictos status, usque ad compositionem Christianam dissidii religionis suspensa esto, & intra terminos cujusvis regionis sese contineat.* Totum jus Diœcesanum cum omnibus suis speciebus respectu A. C. statuum suspensum est, pax etenim religiosa omnes hujus juris species cum non tetigerit, Episcopi Catholici in terris A. C. semper adhuc exercuere jura quædam; id quod Protestantes prorsus tolli voluere, hinc verba: *cum omnibus suis speciebus*, notanter apponebantur; quamvis porro Episcopi ex Pacis religiosæ dispositione contra status, & reliquos immediatos caute procedere debebant, contra subditos tamen semper prætendebant. Verba, quæ in suprâ citato loco sequuntur, tam inter Catholicos & A. C. addictos status, quàm inter solos A. C. status maximè dubios reddiderunt P. W. interpretes, qui sensum eorum vix non ænigmaticum esse fatentur, ideo, quod & inter ipsos A. C. status Jurisdictio Ecclesiastica debeat esse suspensa. Ansa hujus dispositionis, ejusque sensus, nisi me omnia fallant, talis est, imò Episcopatus A. C. addicti, & per pacem sæcularisati longè ultra terminos territorii extensum habuere jus Diœcesanum, add Archiepiscopatus Magdeburgensis Domui concedebatur Brandenburgicæ, hæc in Episcopatus Merseburgensem, & Cicensem Jurisdictionem prætendit, dicti duo Episcopatus antecedenter Metropoli Magdeburgensi subiecti cum fuerint, Primatum adeò, Magdeburgensi, qui olim competierat, Metropolitano, sibi vindicavit.

jus Diœcesanum, & sic summam in politicis dispositionem cum supremo sacrorum Imperio in persona Principis territorialis unitam esse statuunt. Quivis Dominus territorialis A catholicus, quâ summus in territorio suo Episcopus Jurisdictionem Episcopalem, imò, ut ajunt, S. Pontificis in suos subditos Protestantibus exercere indubiè debet, inferunt dein porro quod ad nostram quæstionem spectat, quod cum Catholici Principes laici nullius planè Jurisdictionis Ecclesiasticæ capaces sint, eam quoque in subditos suos Protestantibus exercere nequeant, cum eos tam ipsa Juris Canonici Principia ab eadem arceant, quàm quod & verba hujus §. illa removeant. Sed eam potius hoc in casu Episcopo Diœcesanos competere ex mente Instrumenti pacis asserunt. Continuationem ejusdem §. 48. pro se allegant: *Catholicorum Augustanæ Confessionis addicti status provinciales, & subditi, qui anno 1624. Jurisdictionem Ecclesiasticam agnoverunt, in iis casibus modò dictæ jurisdictioni subsint, qui Augustanam Confessionem nullatenus concernunt, modò ipsis ratione processûs nihil injungatur, Augustanæ Confessionis, vel*

B 3

liber-

vit. Opposuerunt sese status A. C. remque deduxerunt eò, ut huic §. infereretur, jus Diœcesanum intrâ terminos cujusvis Territorii, cujusvis Episcopi, sit Catholicus, sit A. C. addictus, consequenter tam inter Catholicos, & Augustanæ Confessionis addictos, quàm inter solos A. C. addictos status sese continere debere; quoad Catholicos autem inter se manet antiqua Juris Canonici dispositio; suspensio hæc ad amicabilem usque compositionem dissidii religionis durare cum debeat, A. C. addictis sufficienter prospicit, atque per hoc suspensum obtinuerunt idem, quod per hoc sublatum in tractatibus propositum intenderunt, Catholicique suam conscientiam salvârunt, in eo, quod non sustulerint illud, ad quod tollendum nullum jus habuerunt.

libertati conscientiae repugnans, atque inde imò deducunt
 ejusmodi subditos, nulli juri Diæcesano subjectos esse, sed eos
 in negotiis religionis dispositiones autoritate propria facere
 posse, 2dò quòd si anno 1624. nullam Jurisdictionem nullo
 respectu agnoverint, ab ea etiam in posterum liberi, atque im-
 munes sint. 3tiò Si econtrà Episcopus dicto anno normali in
 possessione sui juris Diæcesani fuerit, eam quoque ulterius con-
 formiter tamen semper principiis A. C. in suos subditos Prote-
 stantes exercere debeat, imò ex ulterioribus porro verbis jus
 quoddam Episcopale Domini territorialis A catholici in subditos
 Catholicos arguunt; Ulterius enim sic habet: *Eodem etiam jure*
Augustanae Confessionis Magistratuum Catholici subditi censeantur,
inque hos, qui anno 1624. publicum religionis exercitium habue-
runt, jus Diæcesanum, quatenus illud Episcopi dicto anno possede-
runt, salvum esto. Ex his eruunt primò, quòd, si quis Episcopus
 anno 1624. adhuc in exercitio sui juris Diæcesani fuerit, in
 subditos Catholicos sub Dominis territorialibus Protestantibus
 degentes, idem & imposterum retineat, 2dò si autem illud
 non habuerit, tunc subditi Catholici sub Jurisdictione Eccle-
 siastica Protestantis Principis tanquam summi Episcopi stare
 debeant. 3tiò & 4tò, quòd Episcopus, si etiam annum nor-
 malem pro se habeat, nihilominus tamen saltem in tantum
 exercere habeat, in quantum illud dicto anno 1624. exercue-
 rat, in reliquis verò religionis capitibus, iterum dispositio-
 nem Domini territorialis A catholici quà summi Episcopi agno-
 scant; patet itaque vim, atque efficaciam totius argumenti in
 hoc consistere: Dominus protestans exercet Jurisdictionem
 Ecclesiasticam in subditos tanquam summus Episcopus; atqui
 Princeps Catholicus laicus non potest esse summus Episcopus;
 ergò

ergò etiam Jurisdictionem hanc Ecclesiasticam nullo modo præ-
tendere potest. Minorem sic probant: Episcopus inprimis
necessariò debet esse ejusdem religionis, quæ est credentium,
quos vult pascere; atqui hoc cessat ratione Dominorum terri-
torialium Catholicorum; ergo nec summus eorum Episcopus
esse potest. 2dò Dicunt, quod Principes Catholicos Ecclesia-
sticos attinet, suspensa est omnis eorum Jurisdictio in Prote-
stantes §. 48. Art. V. ergò neuter Jurisdictionem hanc Ecclesia-
sticam Protestantium habere poterit; En scopum argumenti!
Sed hoc systema falsum inprimis est, contradictorium est, &
nec ex ratione, nec ex instrumento Pacis Westphalicæ citatis
locis eruitur.

§. VI.

Summus Episcopus non nisi supremum animarum fide-
lium Doctorem, Pastorem, atque visitatorem ex Etymologia
nominis denotat, præcipuâque illius cura in vera Christi Eccle-
sia in 4. potissimùm capitibus sese exserit, primò scilicet ea,
quæ sunt ordinis, comprehendit, & sic administrare sacramen-
ta, concionare, ligare, & solvere peccata, 2dò ea, quæ ad
legem Diæcesanum pertinent, sub se continet, hucque præ-
cipuè Administratio bonorum Ecclesiasticorum, constitutio præ-
positorum pertinet, ut & potestatem celebrandi Synodos Diæ-
cesanas, exigendi charitativas includit. 3tiò ea, quæ sunt Ju-
risdictionis Ecclesiasticæ, denotat, & sic decisionem causarum
spiritualium, audientiam Episcopalem, & irrogationem pæ-
narum canonicarum involvit. 4tò demum ea, quæ dignitatem
Episcopalem constituunt, significat, qua supra alios eminet,
plura

plura quidem ex hisce capitibus apud DD. Protestantes secundum principia ipsius Augustanæ Confessionis abierunt in defuetudinem, & planè cessant, remanet tamen penes illos quoque, quòd eorum ità dictus Episcopus, ignorantem populum vel actu concionibus edoceat, sacræ scripturæ sensum explicet, epulum sacrum morientibus præbeat, vel facultatem saltem omnia hæc administrandi habeat, & quæ plura sunt ejusmodi, ut ea saltem exercere possit, si occasio id exigat, verum quæso qua ratione hæc omnia cum idea Principis, atque Rectoris Civilis combinare præsumes? quomodo eum, qui manè suo folio insidens dispositiones circa felicitatem subditorum, circa tranquillitatem statûs conservandam fecerat, eum inquam à prandio hærentem in cathedra, & suis fidelibus verbum Dei humillimè prædicantem imaginaberis? Ubi necessaria in Episcopo, quod caput est, ordinatio? quis ordinat Principem, nonne inauditum quid est? audio quidem mihi objici, non implicare in Imperio nostro duplicem à Principibus Catholicis Ecclesiasticis personam repræsentari, ergò idem quoque de principibus laicis dicendum esse; verum crassa utriusque rei disparitas: Episcopis ad meliorem subsistentiam, commodamque totius cleri sustentationem, variæ terræ partim in feudum, partim in proprium à piissimis fundatoribus assignatæ sunt, & à sequentium Imperatorum clementiâ adeò adauctæ, ut in integras provincias eorum terræ excreverint, consequenter, & subditos acceperint, necesse est, quorum actiones, atque negotia civilia determinare debuerunt; hinc ab antiquissimis jamjam temporibus in status, ac Principes, semper tamen ratione sui sacri officii adoptati sunt ità, ut character eorum spiri-

spiritualis, atque Ecclesiasticus principaliter permaneret, & negotia sæcularia saltem per accidens quodammodo administrarent; verum in Principes sæculares ex notione rei transferri à populo, & respectivè ab Imperatore nil aliud potuit, quàm ut felicitatem suorum subditorum externam quovis modo promoverent. Cur illud itaque iis hodie tribuere volumus? *2db* animarum cura non tam levi oculo pertractanda est, sed certa ad eam scientia, & habilitas requiritur, verum ubi unquam constat, Principem quendam A catholicum in hisce eruditum fuisse, ut populo prædicaret? Facile igitur fuit ex hisce omnibus, impossibile esse doctrinam hanc jurium Episcopaliū, utpotè sanæ rationi contrariam instrumento P. W. suffulciri, sed potius demonstrari potest, omnes deductas inde conclusiones, tam si quæstio sit inter ipsos A. C. addictos, ac si de Catholicis, & Protestantibus agatur, falsissimas esse.

§. VII.

Et primum quidem quod attinet, suspensum est sæpius memorato §pho omne jus Diæcesanum, quoad A. C. addictos, Catholicorum Episcoporum, ergò Protestantes Principes soli intuitu subditorum suorum illud habeant, necesse est: Et A. C. subditi sub Dominis territorialibus Catholicis degentes prorsus immunes, exempti, & in negotio Jurisdictionis Ecclesiasticæ, si ita loqui fas est, independentes, *souverains* sunt, quàm concinna conclusio? fluere inde imò summa in Jurisdictione Ecclesiastica inter A. C. addictos subditos diversitas difformitasque, cum ii, qui sub Domino territoriali A catholico deprehenderentur, ejusdem Jurisdictioni subjecti essent Ecclesiasti-

fiastica; qui verò sub Catholico, liberi planè forent, irrestricti, dissolutique ita, ut quivis etiam infimæ plebis, esset Episcopus, Papaque; quæ inconvenientia tantò major est, cum non libertatem conscientiae, sed alia prorsus tangat. Libertate enim conscientiae perfectâ ut & sub Domino territoriali Aca-
tholico gaudeant, in vim principiorum Religionis, necesse cum sit, sequeretur inde 2dò quod contrà omnem sanam rationem, statum Imperii publicum, & cujusvis prudentis mentem impingit, subditos sub Dominis territorialibus Catholicis degentes, atque ab iis toleratos, longè melioris conditionis esse, quàm quæ competit iis, qui sub Domino territoriali suæ religionis deprehenduntur; sequeretur porrò Dominum territorialem obligatum esse, ad tolerandos subditos, qui in iis etiam, in quibus superioritati territoriali subesse possunt, Domino territoriali subjici nollent. Deduci posset denique 3tò ex principiis suprâ adductis Imperatorem, ne quidem in quæstionibus etiam per leges Imperii jamjam decisus quidquam efficere posse, cum religio Catholica eidem secundum dissentientium principia eodem modo, ac Domino territoriali Catholico obstitet. Consequenter Camera Imperialis Nuntium sese ipsum à sua uxore separare, sicque partem, & judicem simul agere, & quidem ità, ut soli Deo rationem inde esset redditurus. Faten-
tur porrò, & ex verbis Pacis Westphalicæ paulò superiùs allegatis fateri debent, Catholicum de se Jurisdictionis Ecclesiasticæ in Protestantes non esse incapacem, Episcopi etenim, qui anno 1624. Jurisdictionem Ecclesiasticam in A. C. status provinciales, & subditos exercuerunt, eandem & porrò exercere possunt; ergo qualitas, diversitasque religionis ex natura rei
neuti-

neutiquam obstat, illud etenim, quod ex natura rei impossibile est, per annum decretorium, ejusque observantiam nunquam possibile efficitur. Sed Jurisdictionem Ecclesiasticam, quam supra descripsimus Catholicam, nullatenus Domini territoriales Catholici laici exercere possunt, ac volunt jurisdictio illa secundum superius dicta in A. C. subditos suspensa cum sit, de illa, de qua hic loquimur, quæque inferius pluribus adhuc explanabitur, instrumentum P. W. filet, atque filere debet; casus, qui huic toti quæstioni ansam præbet, tunc cum non extiterit, de Jurisdictione etenim Ecclesiastica in A. C. additos subditos exercenda quæstio cum sit, plerumque supponitur casus ille, ubi Catholicus Dominus territorialis in territorium Principis protestantici succedit, quique unâ cum territorio omnia jura superioritati territoriali annexa, & competentia capeffit, demonstranda itaque foret expressa Domini territorialis Catholici in legibus Imperii facta prohibitio, deberet hæc pace Religiosâ & Westphalicâ contineri, & demonstrari posse, summos paciscentes etiam iis in causis, sub quibus antecederet Jurisdictioni Ecclesiasticæ subfliterunt, voluisse efficere tot suprematus, souverains, quot ejusmodi subditi in tali territorio invenirentur. Securitati Religionis, ejusdemque exercitii, libertati conscientiæ, tranquillæ bonorum possessioni fuisse prospectum in instrumento Pacis Westphalicæ quidem sæpè deprehendimus, neutiquam verò decisiones tales, quas inconcinne quidam excogitarunt, reperimus. Quæ §pho superiori proposui, ex mente Clarissimi SCHMAUSSII Lib. 2. cap. 14. §. 3. cum sint, adjiciamus PERTSCHII & HÆBERLINI in hoc Compendium annotationes, ubi ajunt: *hinc Catholicis pari ratione, ac Protestantibus competeret Juris-*
C 2 *dictio*

dictio Ecclesiastica, nisi illis religionis suæ principia obstarent. Habemus itaque duumviros in republica litteraria maximè illustres confitentes, neutiquam instrumenta pacis, neutiquam principia Augustanæ Confessionis, sed solam, ut opinantur, religionem Catholicam hoc in negotio obsistere, quæ cujus momenti sit, de jure tertii facta exceptio, infra magis dilucidabitur; quàm parùm porrò recensita superiùs ex jure Episcopali, & sic mediatè saltem ex superioritate territoriali deducta principia recentioribus Dominis Protestantibus placeant, ex nota sermonibus academicis SCHMAUSSIANIS, qui anno 1766. in publicum prodierunt ut opus posthumum, elucet, ibi enim ad L. 2. cap. 14. §. 3. sic habetur: Diese Grundsätze haben zu gefährlichen Folgenen Anlaß gegeben, die teutsche Fürsten haben ihre Landeshoheit vom Kayser, da nun die Kayser selbst keine geistliche Gewalt haben, so konten sie auch nicht selbige denen Ständen nebst der Landeshoheit verleyhen; Es ist also richtiger, daß man die denen Landesherrn zuständige geistliche Gewalt, nicht aus der Landeshoheit, sondern aus einer freynwilligen Uebertragung der Kirche herleite. Quid quæso est clarius? quid magis evidens est? quàm intentionem paciscentium fuisse perpetuum illum litium fomitem extinguere, quodque satis, atque unice fecerunt, potestatem Episcoporum ratione Protestantium determinando, & certos honorum Ecclesiasticorum possidendorum terminos stabiliendo, huc unice annus ille decretorius, ... sed alia planè Jurisdictionis Ecclesiasticæ Principum laicorum in subditos Protestantes fundamenta sunt, illamque instrumentum P. utpote in contradictione non existentem determinare non

non voluit, ut infra clarius docebo. Jejuna itaque hæc sunt systematis Episcopalis argumenta, imò à Clarissimis Juris publici Doctoribus Protestantibus ipsis diu explosa p). Ad ea itaque, quæ saniores ex nostris adversariis adaptarunt, & majorem saltem veritatis speciem præ se ferunt, transcendamus.

§. VIII.

Ajunt porrò adversæ sententiæ patroni, pro Protestantibus militare securitatem religionis, quæ ipsis per Pacem Westphalicam stabilita, quacum nunquam consistere possit Jurisdictio Ecclesiastica in causis Protestantium à Catholico, quiscunque demum ille fuerit, exercenda; jungunt 2dò æqualitatem omnimodam in pace Westphalica Protestantibus expressissimè concessam, quacum parum benè concordaret Catholico in A. C. subditos convenire Jurisdictionem Ecclesiasticam, cum Catholici eandem Domino territoriali Catholico nunquam concedere

C 3

velint,

p) BÖHMERUS Jure Ecclesiastico Protestantium Lib. I. tit. de officio judicis sic ait: Vulgata est plurimorum protestantium Doctorum sententia Principes Evangelicos esse Episcopos in suis territoriis, illosque iisdem juribus, quibus fruuntur Episcopi Catholici, gaudere. Enimverò hanc doctrinam penitus animo pervolventi, insignes scopuli sese obtulerunt, quos superari haud posse credidi, donec sententiæ receptæ insisteretur, animadvertebam enim reverà eò ipso minui potestatem Principum nostrorum in sacris, & tacite concedi, potestatem hanc Principi quæ tali haud competere, sed Clericorum propriam esse, inde ulterius conclusiones plures falsas in praxin Protestantium promanasse, imò & Pontificiis ansam dari observavi, jura nostrorum Principum cavillationibus infirmandi, & nostrates proprio gladio jugulandi.

velint, quomodo, ajunt, observatur æqualitas? si in causis Protestantium Ecclesiasticis jus dicere liceat Catholico, sed vice versa ad unanimum Catholicorum mentem non liceat. 3tium, quod proponunt fundamentum, ex quo infimul argumentum, quod supra §pho præcedente summopere urgebam, eludere volunt, consistit in eo, ipsam religionis diversitatem, ejusdemque principia anomaliam introducere, & quamvis respectivè subditi A. C. sub Catholico Domino territoriali, respectivè Principes Protestantes intuitu supremorum Imperii Tribunalium videantur evadere supremi, souverains, per hoc nihilominus nexum Imperii, aut respectivè subordinationem Imperatori debitam non lædi, non enim esse unicam hanc Juris publici nostri anomaliam, quam cum religionis diversitate necessitas introduxisset, id quod, ex pluribus exemplis, & anomalis probare volunt, & ut unicam saltem allegent, confirmationis ergò ad jus eundi in partes, quod sanè anomali quid includit, provocant. Sedenim argumenta hæc veritatis speciem præseferentia penitiùs si inspiciantur, maturiori in examine ea vix subsistere, & ipsi Doctore, Protestantes affirmabunt; securitati etenim religionis, quod primum est, satis jam, & sufficienter per ipsam pacem Religiosam, & Westphalicam, per hoc, quòd A. C. nil contrarium statui, injungique possit, quòd secundum religionis suæ principia personæ dijudicari debeant, prospectum est. Diversitas religionis, justitiam, confidentiam, nexum, amoremque mutuum si tolleret, de Imperio jam diu actum foret, & conclamatum; eadem pax Religiosa, eadem pax Westphalica securitatem religionis quæ munit, jura quoque Dominorum territorialium tam in politicis, quàm in ecclesiasticis verbis disertissimis stabilivit; Jurisdictionem Ecclesiasticam

sticam si velint administrare Domini territoriales Catholici, illam, quæ Augustanæ Confessioni, illam, quæ principiis Protestantium conformis est, exercent. Ex eodem fundamento, si diversitas religionis securitatem everteret, argumentari liceret, in omnibus quoque causis civilibus Protestantes à Catholicis non posse dijudicari, quis verò non intelligit ejusmodi principia ad nexum totius imperii dissolvendum viam sternere, & pro diversitate religionis inter subditos, diversos quoque iudices omnibus in causis esse constituendos; Imò si pergimus nonne fermè generaliter observari videmus, adeò à Dominis territorialibus Catholicis ipsis A. C. addictis subditis (necessitas an sit, abstrahimus) religionis suæ propria consistoria constitui, & sic hoc ipso denuò securitati abundanter prospici: quæstio demùm hinc non est, nec esse potest, utrùm per A. C. addictum Principem magis, quàm per Catholicum securitas obtineatur, sed rei cardo in eo versatur, utrùm ad mentem legum Imperii securitas sufficiens non sit, quamvis à Catholicis exerceatur sæpè dicta Jurisdictio Ecclesiastica: contrariatur porrò hæc objectio tam vagè posita ipsi P. W. menti, & dispositioni, quæ statum inter utriusque religionis consortes, quietum, amicum, & pacificum intendit, & firmare allaborat; contrariantur, & ipsa porrò Art. V. §. 48. verba: ubi: *A. C. addicti status provinciales, & subditi, qui anno 1624. Jurisdictionem Ecclesiasticam agnoverunt, in iis causis modò dictæ, Episcoporum Jurisdictioni subesse jubentur, qui Augustanam Confessionem nullatenus concernunt.* Colligit hinc quivis; ergò subesse Jurisdictioni Ecclesiasticæ cujusdam Principis Catholici securitati religionis non contrariatur, cùm aliàs eo ipso contradictio admitti deberet; contrariatur porrò Art. VIII. §. 1. modò dicta

dicta obiectio, vi cujus omnes, & singuli, Electores, Principes, & status Imperii in libero juris territorialis tam in politicis, quàm Ecclesiasticis exercitio, quæ Ecclesiastica sanè Catholicorum concernere nequeunt, stabiliuntur, universæ demum P. W. mens, totiesque inculcatus finis ejusmodi objectioni adversatur; Æqualitatem inter utriusque religionis confortes quod attinet, hanc in jure, non in modo consistere, plus, quàm clarum est; sola Art. V. §. I. inspectio assertum nostrum probat: inter utriusque religionis Electores, Principes, status omnes, & singulos sit æqualitas exacta, mutuaque, ità, ut, quod uni parti justum, alteri quoque justum esse debeat; æqualitas autem quoàd modum, secundum religionis diversitatem absolute debet esse diversa, in diversitate etenim religionis æquale jus, & justitia obtinere debet, modo itaque diverso justitiæ æqualitas procuranda, quòd sit, per se patet, infinitæ etenim aliàs, atque falsissimæ deducerentur, si illa paritas crude adeò sumi deberet, conclusiones; quoàd modum enim, cum hic ipsa tangat religionis principia, diversitas necessaria est, & in hac præcisè diversitate secundum eandem nihilominus justitiam ordinatà illa subsistit æqualitas; quævis religionis pars secundum sua jura, modum suum, principia sua, dijudicari cum debeat, cum ipsa loquimur Pace Westphalica; citatis etenim verbis additur, & absolute addi debuit: quatenus formæ reipublicæ, Constitutionibus Imperii, & præsentì conventioni conformis est, servetur æqualitas: Anomaliam denique cum ipsà religionis diversitate introduxisse necessitatem, hac in materia negamus, pernegamus, & quid quæso facilius esset, quàm pro cujusvis privati sententia heterodoxa quælibet in Jure publico statuere, semperque ad anomaliam provocare,

ab

ab una etenim anomalia ad aliam nullum procedit (ut omnibus notum est) argumentum; imo si quidquam ut anomalum attendere velimus, idipsum legibus, ut statutum sit, necesse est. Illud denique, quod anomalum est, si reliquis cum principiis, aut constitutione publicâ, universalique ratione combinari non possit, rationem, non ipsam dispositionem in anomalia quaerimus. Sic jus eundi in partes, sic alia, quæ ex diversitate Religionis fluunt, principiisque aliis universalibus minùs consona sunt, ad anomalam, qualem qualem dispositionis ut demus rationem, referimus, novam autem præter leges anomalam statuere non possumus: quamdiu itaque differtissimis legum verbis quidquam decisum non est, dispositionem cum non habeamus, perperam hoc vel illud esse dispositionem anomalam statuimus.

§. IX.

Plures Recentiorum Doctorum Juris publici Protestantium, præcipuè Illustrissimus, & de omni Jurisprudencia immortaliter meritus Camera Imperialis Assessor L. B. de CRAMER q) distinctionem quandam juris sacrorum Collegialis, & Majestatici admittunt, ita statuentes: negotio reformationis ad finem perducto necessario etiam intrinsecum Religionis determinandum fuerat, exorti etenim sunt varii, atque varii cætus cre-

q) Observationibus juris universi observatione 419. p. 899. & seq. Illustris quoque PÜTTERUS in Elementis Juris Publici Germanici, ESTOR in Jur. Publ. Protest. Ecclesiast. in eadem sunt sententia, quam & jam olim PUFFENDORFIIUS amplexus fuerat. Conferantur ESTORS neue kleine Schriften iten B. 9tes St. 9. 17.

credentium, necessariò quoque negotia Ecclesiastica, & causæ
 credentium spirituales ortæ sunt ab ipso cætu per necessa-
 riam consequentiam determinandæ, societas enim æqualis est,
 in qua nulli membro præ aliis prærogativa aliqua, vel aliud
 jus specificum competit, fuit hinc primo (ajunt) communio-
 nis quæ talis esse, membra ejusdem societatis assumere, atque
 excludere, ordinare Ecclesiæ Ministros, & Concionatores, su-
 præ negotia Ecclesiastica deliberare, Decreta facere, & quæ
 sunt reliqua r). 2dò illum, qui ejusdem societatis membrum nec
 est, nec esse cupit, impossibiliter illius caput esse posse s). 3tiò
 inde, arguunt Protestantes, in suis negotiis religionis, & Mini-
 sterialibus eò minùs dispositionem aliquam derivari posse t)
 quò Judæi adeò, anabaptistæ, ubi tolerantur, in determinan-
 dis suis negotiis Ecclesiasticis nullatenùs impediuntur, pergunt
 ulteriùs: cùm viderent Protestantes consensum singulorum non
 facilè adeò in omnibus obvenientiis haberi posse, summam rei
 Ecclesiasticæ in unum vel plures transtulère, ut eo commodiùs
 administrarentur, sed cùm Ecclesia præter inspectionem, &
 directionem protectione infimul, ac firmâ contrà quosvis tur-
 batores defensione indigeat, congruum fuit, ut in manus Prin-
 cipis sacrum illud depositum collocaretur, dummodo ejusdem
 socie-

r) PFAFFIUS in seinem Evangelischen Kirchen-Recht. CY-
 PRIANUS im Kirchen-Regiment pag. 861.

s) ESTOR Jus publicum Ecclesiarum Protest. cap. 22. §. 7.
 p. 178. & seq.

t) De habitu religionis ad vitam civilem PUFFENDORFF.
 GUNDLING in via ad veritatem Parte 3. cap. 35. Van
 ZECH in Meditationibus de origine, indole, effectibus,
 atque historia Juris reformandi. STRUBEN im 2ten Theil
 der Nebenstunden. p. 221.

focietatis, ejusdem cætus membrum sit, aliàs voluntaria hæc translatio implicat, hincque deducunt Catholicum Principem, ut ut summum, & irrefrictum in negotiis civium politicis imperium habeat, eò magis hujus rei incapacem esse, quò potius Jus Canonicum u), Jus territoriale Civile, à jure territoriali, quod sacerdotium continet, adeò separet, ut duo magna cæli luminaria non magis distare videantur; & omnes Principes sæculares ab omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ umbra sub pœna banni removeat w) nisi certis in causis aliqua cognitio ipsis indulta sit à Pontifice x): nunc verò jamjam in Pace Religiosa y) & demum instrumento Pacis Westphalicæ, tanquam lege Imperii fundamentali suspensa est omnis Jurisdictio summi Pontificis quoad acatholicos, quâ ratione igitur Papa, & Clerus principibus Catholicis laicis, vim, atque potestatem exercendæ Jurisdictionis Ecclesiasticæ tribuere poterit; nam, quod quis nec actu, nec potentiâ possidet, illud in alium quoque nullâ ratione transferre potest, hancque Doctrinam cum principiis Ecclesiæ primævæ optimè convenire asserunt z), sunt tamen quædam religionis capita, quæ non ad substantia- lia, sed adiaphoris annumerant, & hæc Principi etiam Catho- lico non denegant. Huc referunt primò jus circa conciones, adeoque jus præfigendi tempus, quo durare debeant, remo-
D 2 vendi

u) Cap. 6. X. de Majoritate, & obedientia.

W) cap. 2. & 16. X. de foro competente.

x) Cap. 17. X. de Judiciis. KÖNIG in principiis Juris Cano- nici Lib. 2. tit. 1mo. nr. 481.

y) §. 2. des Religions, Frieden Art. V. §. 48.

z) ERNEST. LUDWIG PREUSCHENS Tractat, daß ein Ca- tholischer Landsherr in Ehe- und andern Kirchen- Sachen seine Evangelischen Unterthanen zu erkennen nicht befugt sey.

vendi concionatores turbulentos, & quæ sunt alia. 2dò concedunt Principi Catholico jus indicendi preces publicas suis subditis Protestantibus, dummodo in iis non injungantur certæ formulæ, quæ Augustanæ Confessioni, & libertati conscientiæ adversantur. v. g. invocatio sanctorum, preces pro mortuis &c. eodem modo de cantionibus, de Musica tam vocali, quàm instrumentali tenendum censent. Sed de cultu imaginum à Protestantibus exhibendo, de adoratione Venerabilis ne mentio quidem facienda est. Quòd tamen quosdam jam Catholicos Principes ratione suorum subditorum Protestantium tentasse conqueruntur aa) sic festorum celebrationem illis injungere nequit, jubet autem, ut à laboribus strepitum excitantibus certis diebus desistant, sic & confectio Calendarii cùm tam determinationem festorum, quàm præcipuè res politiæ, & commercii concernat, Domino territoriali Catholico laico ab ipsis non detrectatur, hùc quoque adducunt jus reformandi, five

aa) FABRI Staats-Canzley Tom. 17. pag. 199. Electa juris publici Tom. 2. p. 224. querelas inde ortas vero fundari in gravamine vix deprehendo; verùm etenim sub speciebus sacramentalibus latere Deum, Catholici dum credunt, ab omnibus iis, qui in Ecclesia, aut processioni præsentem sunt, debitam exhibendam esse reverentiam, jure urgebunt Catholici; alternativa cùm semper Protestantibus competat, vel recedendi, atque ex hujusmodi locis emanendi, vel debitam reverentiam exhibendi, quam si non exhibent, & nihilominus præsentem esse volunt, quòd urgeantur, nemini, nisi sibi met ipsis imputare debent, eò magis, quòd gravior secundùm principia Catholicorum erga Supremum Numen ab iis committitur injuria, quòque magis constat, in ipsa adeò Hollandia Protestantes, Catholicorum si intersint sacris, debitam reverentiam exhibere.

sive jus introducendi simultaneum, in quantum id salvis illius religionis principiis fieri potest, quæ annum normalem pro se habet bb) sed ad substantialia, & intrinsecum ipsius religionis præcipuè connumerant constitutionem Ministrorum Ecclesiæ, aliarumque personarum ad Dicastria Ecclesiastica spectantium susceptionem, minimam quamvis tam in prima, quàm ulteriori instantia causarum Ecclesiasticarum cognitionem, & personarum dijudicationem, imò nec recursum ad Principem Catholicum in causis eorum spiritualibus tribuunt, & quæ sunt alia. En systema sacrorum collegiale, sed ut ut plausibilia hæc argumenta videantur, & veritatis speciem præ se ferant, videbimus tamen hoc systema ex Principiis Juris publici universalis, & etiam ad mentem ipsius A. C. & Instrumenti P. W. falsum esse, & in ipso exercitio, atque praxi, neutiquam posse applicari.

§. X.

Societas quâ plures familiæ segregæ promovendæ felicitatis externæ gratiâ congregantur, civitas, vocatur, hujus itaque quâ talis est, determinare, quomodo suam felicitatem promoveri cupiat, an supremam illam potestatem cætui quâ tali retinere, an in certas collocare familias, an demum in unum conferre malint, & sic ex libera illius determinatione status Democraticus, vel Aristocraticus, vel Monarchicus, vel forma denique status mixta oritur, ut ex Jure publico universali constat. Sed an idem quoque in nostra hac materia asserendum est? Neutiquam sanè, non enim de cætu sese primum

D 3

con-

bb) BÖHMERUS Jure Ecclesiastico Protestant. L. 1. tit. 1. §. 76.
& MASCOVIUS Jure publico L. 6. cap. 2.

congregante, sed de statibus jamjam formatis, de civitatibus minoribus jamjam constitutis loquimur, ubi subditis amplius nihil juris relictum esse potest, utpote cui in propriam gratiam, atque favorem renuntiârunt, omnemque vim, ac potestatem in Imperatorem, & Imperium, & per hoc in Principes suos, tot jam à sæculis transtulerunt, & continua seriè absque omni contradictione agnoverunt, quâ ratione igitur subditi jus Principum ac Dominorum Catholicorum à tam longo temporis intervallo ipsis quæsitum (si in sensu Juris publici loquimur, & religionem etiam ad negotia politica referamus) ipsis adimere, atque sibi attribuire poterunt cc). Quàm pulchra sanè principia ideæ Rectoris civilis, ac notioni subditorum contraria! sed præter hoc, quòd sanæ politicæ adversantur, cum ipsa quoque Augustana Confessione, & genuinis nascentis Ecclesiæ principiis non conveniunt; quid enim ab initio statim litium contrà Catholicos magis declamârunt, quàm Imperatorem summum in causis Imperii Ecclesiasticis Pontificem esse oportere, & sic quemvis Dominum territorialem liberam in sacris dispositionem, cum supremo in politicis Imperio ex ideâ Rectoris ritè conjungere cum sic demum, detestandum illud malum, status in statu esse, evitetur quomodo itaque cum hisce omnibus systema hoc collegiale combinare præsumas? nonne per hoc illud ipsum malum incurres, quod ante summo studio evitare allaborâsti, quid enim quæso statum in statu magis sapere potest? quàm si subditis jura certa competant, quibus

cc) Aliter enim res se habet in vera Christi Ecclesia, quæ sacra sua ex puriori fonte, ex verbis scilicet sacræ Scripturæ derivat, & illa negotiis planè politicis non æquiparat, sed in sensu DD. Protestantium loquimur.

bus Principes etiam ad invidiam suam sese privatos videre debent. Falsa igitur esse hæc omnia, claris oculis perspicimus, sed & in praxi ea nullatenus applicari posse, demonstrabo. Summa sacrorum in Ecclesiis Protestantium ad ipsum cætum, quâ talem pertinet, liberum itaque ipsi erit, eam in unum suorum membrorum privatorum transferre, hoc indubiè sequitur, audeat nunc quæso civitas quædam protestans, tale quid relicto etiam suo Principe Acatolico præsumere, tristem fanè hæc tentativæ exitum sortiretur, necessaria ergò est hæc translatio, saltem ratione Dominorum territorialium Protestantium, & sic Doctrina de juribus collegialibus limitationem jam sustinet, quæ omnia tamen sequi deberent, si hoc systema subsisteret; adducta demum ab adversariis inhabilitas Principum Catholicorum laicorum, in ordine ad Jurisdictionem Ecclesiasticam exercendam in subditos, nisi in quantum ipsis à Pontifice indultu fuerit, hujus verò jura instrumento P. W. toties, quoties suspensa esse, adeoque etiam in alium transferre nil posse, per se corrui, ut faciliè patet; verum quidem est laicum ab exercitio Jurisdictionis Ecclesiasticæ legibus Canonice prohiberi, sed ibi semper de casu, ubi de Catholicis inter se quæstio est, agitur, nam respectu veræ Ecclesiæ Principes Catholici laici filios sese obediens profitentur, & sic Jurisdictionis Ecclesiasticæ veræ incapaces sunt, quod autem subditos Protestantes attinet, Ecclesia ad exercendam in eos Jurisdictionem Ecclesiasticam nec voluit dare indultum, nec ea Principes sæculares Catholici indigebant sed eam ex alio quodam fonte, ex regula scilicet territoriali, quæ ipsis cum Principibus Protestantibus eadem est, derivant, ut infra latius docebo; perpetuus porro Princeps foret subditorum delegatarius,

rius, *prudencia* foret, non *necessitas* jura sacrorum in Principem transferre, efficacius saltem ab ipso exercenda: jura hæc, ut opinari licet, in sensu Adversariorum tempore demum reformationis in Principes translata fuerunt à subditis, deberet hic posse ostendi, quando, quâ ratione, quomodo hæc jura fuerint translata, præcipuè cum consensu expresso opus fuerit, ad tantam translationem, atque immutationem, quæ revera pactum expressissimum utique requireret. Non minor difficultas est, ubi, quando, & à quibus antè tempora reformationis jura isthæc collegialia exercita fuerint. Quæstio demum hic non est quidnam ingeniosè in hac materia excogitari possit, sed quid reverà factum fuerit, unde talis translatio actu facta poterit probari dd)? translatio hæc porrò ab iis cum fiat, qui in nego-

dd) Quàm parùm autem de actuali ejusmodi translatione probanda, sed tantum de adornando systemate solliciti sint hujus sententiæ architecti perspiciat B. L. ex verbis suprâ jam citati celeberrimi Marburgensis Academiæ Vice- Cancellarii qui citato loco sic habet: Die Geschichte der andern Halbschied des 18ten Jahrhunderts preiset sich durch die Bemühung aufgeklärter Männer, fürnehmlich des Herrn Canzlers PFATFENS zu Gießen glücklich, daß man ein ächtes, und standhaftes Lehrgebäude in den Collegial-Rechten der Evangelischen Kirchen aufgeführt hat. Damit dieses System auch nach Gründen der Vernunft feste stehe, so hat ISRAËL GOTTLIEB CUNZ de disciplinis moralibus sich als den geschicktesten Baumeister bewiesen, verba porrò quibus citatam observationem orditur, audiamus, hæc sunt: §. 1. Finsternuß hatte die Rechtsgelehrte der Evangelischen Kirchen umfassen, einige griffen nach einem weltlichen Oberhaupt, die Begeisterung triebe sie zu einem Abentheur der Landeshoheit. Der Philosophische Irrewisch THOMAS HOBBS. de cive c. 18. §. 6. & 14. wurde zum Weg-

negotio religionis, & ordinationis ejusdem prorsus, ut supponunt, liberi sunt, esset liberrima, adeoque soli liberæ voluntati

Begleiter ausersehen, man zerbrach die Catheder des Peters, und bauete einen Thron für den weltlichen Regenten, welchem man die Herrschaft über die Gewissen zuwälzen wollte, dieses seltene System nennt man die Cæsaropapie; An der Stelle des Pabstes zu Rom sollten nun so viele Landesherrn, als Pabste erscheinen, jedoch die Evangelische Cæsaropapisten waren sich selbst nicht hinlänglich bewußt, sie dachten, den zu Rom wollen wir nicht, den Kayser dürfen wir dazu nur im Sinne machen, jedoch er seye es, aber ohne Kraft, das geht aber an, daß wir die Landesherrn die Stelle der teutschen Bischöffen einnehmen lassen, und ihnen das Jus Episcopale zuertheilen. Ait vir Celeberrimus: Doctores ad medium sæculi decimi octavi usque hac in re fuisse tenebris obvolutos, recentissimis demum temporibus detectam fuisse veritatem, at verò, si jura Collegialia, & Majestatica reverà fuissent distincta, varia à cætu credentium in Principem translata, quomodo in re oculos mundi incurrente tenebris obvoluti potuissent esse Doctores, & quidem in re, quæ in facto, ut volunt, consistit, quæ non uno facto absolvitur, sed quæ ad minimum tot translationes requirit, quot sunt territoria, quæso quàm densæ non deberent esse tenebræ, quæ tum visu, & attentione privassent Doctores, jura enim sunt translata in Principem à subditis, ergò totum negotium perspicere potuissent, nonne quis subditus potuisset illustrare Doctores solum factum translationis ipsis ob oculos ponendo, cur omnes cæci fuerunt Doctores? cæcitas condonanda magis! si obtigisset uni, alterive, cur quæso ii, qui ante statum P. W. scripserunt, imo, qui durante reformatione, & statim post illam scripserunt, cur quæso ii ignorarunt factum, quod ipsis spectantibus peractum esse debuit? Cur Recentiores clariùs vident? cùm meliùs sciunt, quàm ii, quibus præsentibus, spectantibus, consentientibus, & cooperan-

tati subditorum in acceptis ferenda, adeoque & Principi dene-
ganda, imò verò Princeps nullum omninò jus haberet, talia
jura exigendi; videmus itaque & hanc quoque jurium colle-
gialium doctrinam, ut ut magna ab Adversariis deprædicetur,
falso laborare supposito, & nil nisi inventum quoddam Recen-
tiorum Juris publici Doctorum Protestantium esse, quod nullo
modo impedire potest, quò minùs Jurisdictio Ecclesiastica à
Dominis territorialibus catholicis laicis in subditos Protestan-
tes exerceatur, sed adest tamen adhuc 3tia Adversantium acies,
quæ per adinventas varias rationes, atque legum contorsiones,
eruere cupit, quòd non obstante Regula territoriali Princeps
Catholicus laicus omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ in suos sub-
ditos A catholicos incapax sit, atque inhabilis, quòd 3tio, &
ultimo loco dilucidandum est.

§. XI.

Inter antiquiores RHEINKINKIUS, SINOLDUS,
inter Recentiores verò BÖHMERUS, THOMASIIUS,
HERTIUS Jurisdictionem Ecclesiasticam Protestantium ex
fundamento Regulæ territorialis sinè dubio derivant, sed limi-
tant statim, si scilicet loquela sit de A. C. addictis inter se, idem
esse asserentes, ex quonam fonte illam dicto in casu derivare
malint, cæteroquin verò distinctionem Principis, quæ talis, &
qua-

perantibus talis translatio fieri debuisset? miræ sanè tene-
bræ, quæ non possibiles, non conceptibiles essent, si verè
talis translatio contigisset, studiosè prætereo varias, quæ cui-
vis occurrunt, reflexiones, atque ex his concludit mecum
quilibet, systema hoc potius versari in eo, quid ingenio-
sius excogitetur, quàm quid reverà factum esse probari possit.

quatenus Ecclesiæ membrum est, sedulò semper instituendam esse, quoties Dominus territorialis in materia Religionis à suis subditis dissentiret, utpote qui eam, nisi anno 1624. in tranquilla ejusdem exercendæ possessione fuerit, in posterum quoque nullo modo habere possit, quem pro regula communi, & universali, sicut in materia exercitii religionis, & bonorum Ecclesiasticorum possessione, ità & in hac materia, tanquam annexo quodam assumunt, quæ statueret, quid, & in quantum Jurisdictio hæc Protestantium Ecclesiastica principibus Catholicis laicis competeret ee). Pergunt porrò hæc omnia sanæ rationi, & libertati conscientiæ eò magis convenire, quò potius omnes catholici laici omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ incapaces sunt, & fulgura Papalia ipso facto incurrunt casu, quo eam exercere præsumant, ergò propter universalitatem legis idem quoque de Jurisdictione Ecclesiastica ab illis in Protestantes exercenda tenendum esse. 3tiò ajunt, quid clarius est, quid instrumentis Pacis religiosæ, & Westphalicæ magis consentaneum, quàm negotia Religionis nonnisi per viros, qui ex eodem cætu credentium sunt, administrari. Quà ratione porrò mutua illa, exactaque inter utriusque religionis partem æqualitas in-

E 2

stru-

ee) Uti VETTERUS in seinem 4ten Einwurf, wieder die von einem Catholischen Landsherrn prætendirte Jurisdictionem Ecclesiasticam, über seine protestirende Unterthanen, p. 108. & 13. eruere conatur monendum hic obiter VETTERUM, qui edidit Weizlariæ anno 52. Rechtliches Bedencken über drey wichtige die Religions-Freyheit im H. Römischen Reich betreffende Fragen, nil novi scripsisse, sed descripsisse tractatum quendam Anonymi qui sub finem prioris sæculi Rysvici distributus fuit, quique extat in examine Vindiciarum Juris reformandi. p. 16. & seq.

strumento P. W. toties, quoties inculcata subsisteret, cum Principes A catholici ne eos quidem in subditos Catholicos, qui annum normalem pro se allegare non possunt, Jurisdictionem Ecclesiasticam ambiant, multò minùs eam in eos, qui annum Decretorium pro se habent, desiderabunt, sed potiùs eorum Ecclesiæ Ministros unà cum subditis reliquis in aliorum Catholicorum Episcoporum Diœceses inscribi faciunt, & Catholici Principes eam adeò in subditos Protestantes Jurisdictionem Ecclesiasticam ad se rapere volunt, quam anno 1624. nullatenus habuerunt, quàm pulchra, ajunt, atque exacta æqualitas? 5tò demum obmovent Adversarii nostri instrumento P. W. expressè provisum esse ff), quòd si in Episcopatu Osnabrugensi Episcopus protestans esset, illum nihilominùs in subditos Catholicos Jurisdictionem Ecclesiasticam habere non posse, sed illos in causis Ecclesiasticis, Archi-Episcopo Coloniensi subiectos esse, & sic à pari, si Catholicus Episcopus sedem occuparet, illam quoque in subditos Protestantes habere non debeat, sed eis liberum in determinandis suis sacris Imperium hoc in casu relinquendum esse, & sic, quia Episcopi duplicem in Imperio nostro personam repræsentarent, non eorum jus Diœcesanum saltem, sed Jurisdictionem quoque Ecclesiasticam laicorum ademptam esse, cùm in hoc Episcopatu Osnabrugensi Protestantes, & catholici Episcopi non in Ecclesiasticis saltem, & Episcopalibus; sed in politicis quoque, ac temporalibus continuà alternatione succedant; videndum nobis itaque ultimo loco est, an non hoc tertium adversariorum systema malè contrà nos adducatur, ut ipsum nobis potiùs pro fundamento serviat, quod satis fecisse videbimur, si singulis ità respondebimus,

ut

ff) Art. XIII. §. 8. versu: *ne etiam.*

ut impartialibus dubium non relinquatur, catholicos Principes laicos Jurisdictionem Ecclesiasticam in subditos Protestantes omni jure exercere.

§. XII.

Accrescente paulatim Statuum Imperii potentiâ, omnem quoque circa felicitatem subditorum nacti sunt dispositionem itâ, ut tempore Interregni itâ dicti Magni testante historia superioritas illorum territorialis prima vigoris sui incunabula cœperit, quæ ipsis plura per sæcula illæsa perstitit, quamvis nulla lege Imperii fundamentali adhuc fuerit roborata; verum, cum exorta illa religionis dissensio communem quandam perturbationem post se traheret, voluerunt paciscentes superioritatem Principum territorialem hucusque paulò labefactatam, non tantum restaurare, sed illam pro regula, & norma communi in omnibus omnino negotiis itâ stabilire, ut quamdiu ejusdem limitatio ex verbis P. W. non eruitur, Principes territoriales illam salvam, atque integram in omnes subditorum actiones exercere habeant, quid enim clarius, quam verba Art. VIII. §. 1. *ut autem provissum sit, ne posthac in statu politico controversiæ oriantur, omnes, & singuli Electores, Principes, & status Imperii in antiquis suis juribus, prærogativis, libertate privilegiorum, libero juris territorialis tam in politicis, quam Ecclesiasticis exercitio firmati stabilitique sunt.* Et sic omnia jura statibus Imperii competentia, ex hoc fundamento deducuntur; primò itâ dictum jus reformandi ad eandem regulam §. 30. Art. V. revocatur disertis verbis: *Quantum deinde ad Comites, Barones cum ejusmodi statibus immediatis unâ cum jure territo-*

rii, & superioritatis ex communi per totum Imperium usitata praxi-
 jus reformandi exercitium religionis competat, ac dudum ejusmodi
 subditis à religione Domini territorialis dissentientibus jus emi-
 grandi concessum est, insuper majoris concordiae causà cautum fue-
 rit, quòd nemo alienos subditos ad suam religionem pertrahere,
 eàve ex causa, in defensionem, aut protectionem sumere debeat,
 conventum est hoc idem porrò quoque ab utriusque religionis sta-
 tibus observari, nullique statui immediato, jus, quod ipso ratione
 territorii, & superioritatis in negotio religionis competit, impediri
 oportere nunc vero annon idipsum de Jurisdictione Ecclesiastica
 asserendum est, & eam, ex eodem fonte eò rectius derivabi-
 mus? quò magis primò nullo modo demonstrari potest? quòd
 instrumentum P. W. hanc superioritatem territorialem Prin-
 cipum adeò dismembraverit, ut nostra hac in quæstione du-
 plici Principis consideratione (ut Adversarii volunt) opus sit,
 nec distinguant, utrum ea à Principe Catholico, vel Protestan-
 te exerceatur quòd tunc alios, atque alios effectus habere de-
 beat, quà ratione igitur hæc Adversantium sententia cum sensu
 instrumenti Pacis Westphalicæ, superioritatem territorialem
 statuum tam in politicis, quàm Ecclesiasticis firmiter adeò sta-
 bilientis combinabitur? eandem sane hæc Adversariorum sen-
 tentia, quàm suprà de systemate jurium Collegialium adduxi-
 mus, responsionem sustinet, falso scilicet laborat supposito, cum
 nobis de Principibus, quorum jura à tam longo temporis spa-
 tio stabilita sunt, loquela sit.

2dò Quod annum decretorium attinet, ad quem recursum
 suum Protestantes amplectuntur, ille hanc regulam territoria-
 lem Principum neutiquam limitat, imò in nostra hac quæstione
 atten-

attentionem planè meretur nullam gg), duplex enim ille annus objectum habet, retentionem exercitii religionis, & bonorum Ecclesiasticorum possessionem ex una, & determinationem juris Diœcesani ex altera parte complectitur; & primum quidem quod est, pro tranquilla saltem possessione, atque retentione exercitii religionis, & respectivè bonorum Ecclesiasticorum dimicat, quoad secundum verò exceptio est à communi regula, cum enim suspensa esset omnis Jurisdictio Episcopalis intuitu Protestantium, stabilivit ille, in quibus adhuc capitibus jus Episcoporum Diœcesanum in salvo manere debeat sed alia planè ratio est nostræ Jurisdictionis Ecclesiasticæ Dominorum Catholicorum laicorum in Protestantes exercendæ, de qua nos differimus, nullam nec cum retentione exercitii religionis, nec cum jure Diœcesano Episcoporum affinitatem habet, quomodo igitur eandem juris applicationem facere poterimus?

Itane obliviscantur Doctores Protestantes sese ipsos, multa attulisse ex historia Imperii exempla, ubi antè reformationem jure sacrorum jamjam gavisi fuere Principes Catholici, varii ut LUDWIG de S. R. I. Principum potestate antè paces Religionis REINHARD de jure circa sacra Principum Germaniæ statuere conati fuerunt, quomodo inhabilitatem allegare poterunt Adversarii, sive jus Canonicum, sive Concilium Tridentinum objiciant, non enim exin, sed ex principiis Juris publici universalis Jurisdictionem suam Ecclesiasticam in aliquod collegium è mente P. W. extendit jura sacrorum in ordine ad Protestantes, Catholici non in sensu juris Canonici, sed

gg) Uti BOCRISIUS in Disputatione „de onere probandi subditis in Religione à Domino territoriali dissentientibus, regulariter incumbente, luculenter probavit.

sed pro solitario juris territorialis effectū adoptarunt, inque omne collegium inspectionem generalem Principi competere cum asseruerint, quidni & ipsis Catholicis Principibus eadem Jurisdictio eò ipso attributa est? sed graviora sunt, ad quæ transeo; ipsum P. W. instrumentum, si paciscentes A. C. ad dicti de eo meditati fuissent, quod Jurisdictionis Ecclesiasticæ in suos subditos diversæ religionis constatus suos Catholicos esse inhabiles, foret (quod dicere nefas) elusorium, audiamus: in Art. V. §. 48. expressis verbis absque omni dubio addixere Jurisdictionem Ecclesiasticam in subditos A. C., quatenus in anno Decretorio gavisi fuere, si itaque inhabilitatem credidissent, è jure Canonico reverà unà manu quod concedunt, alterà eriperent, elusoria foret concessio, sed cum Pax Westphalica pro fonte Jurisdictionis Ecclesiasticæ posuerit superioritatem territorialem hh), quod in suo systemate jus Canonicum igno-

rat,
 hh) Instrumentum P. W. in Art. V. §. 48. expressissimis terminis statuit, jus sacrorum, Jurisdictionem Ecclesiasticam intrà terminos cujusvis territorii sese continere debere, ad solam itaque superioritatem territorialem ad terminos territorii instrumenti P. W. dispositio respicit, omninò verò jura collegialia, Majestatica, translationem, inque ea subditorum erga Dominum territorialem beneficium ignorat, nulli statui immediato jus, quod ipsi ratione territorii; & superioritatis competit, impediri debere, cum statuatur Art. V. §. 30. quid intendit aliud, nisi jura illa superioritati territoriali esse annexa, si P. W. Art. V. §. 27. & 41. perlustremus, imò, si totius P. W. mens & connexio inspiciatur, jus sacrorum intuitu Protestantium superioritati territoriali semper identificatur, cumque illa inseparabiliter connectitur, sola dicti Art. §. 29. inspectio sat probat, cum ait: tam ratione juris reformandi, quàm aliorum casuum religionem concernentium, libe-

rat, salva res est, id quod jam suprà uberiùs explanatum; liceat hic porrò celeberrimi apud Viennenses Professoris BOCRISII in *Dissertatione de potestate indicendi ferias* §. 30. verba mea facere: „Palmarium fundamentum, quod omnes „objectiones cum fumo abire jubet, est sanè illud, si unius „Pontificis contradictio per suspensam jurisdictionem est impedita, cujus tamen per antè deducta unicè contradicere, & „qualitatem inhabilitatis ex suo jure urgere competiit, sanè „nemo planè hodie statui Catholico contradicere audebit, & „ubi suspensio illius jurisdictionis fecit dormire illam, quæ inhabiles reddat Catholicos; vel jurisdictioni suspensæ effectum „priùs demas, aut inhabilitatem silentio lubentiùs involvas, „quàm talia contradictoria hodiè in causis merè Juris publici „ampliùs in medium proferre, permisit enim pax Westphalica „hodiè omnibus statibus, vel membris Imperii immediatis, „quidquid ordinis gratià ad religionem pertinet, exceptio enim „& in nostro casu firmat regulam, quodsi igitur Domino territoriali nulla dispositio competit circa ea, quæ ad Augustanam „Confessionem spectant, ceu, quæ credenda, & interna cultûs „Divini intendunt, eò magis ergò curabit, quæ ad ordinem „religionis spectant, ceu in quibus adhuc multum arbitrio „hominum, ex Jure publico, & pacificatione quoad specificationem determinationem relictum est, quoniam ex hoc puncto „actiones subditorum ex necessitate, & utilitate publica, subesse debent Imperio civili.

Si liberae imperii civitates cum aliis statibus æquale jus habeant, quid quæso clariùs quàm §. 42. & 43. dispositio, ubi dicitur, nec à sola qualitate feudali, nec à Jurisdictione Criminali, jure gladii, sed à superioritate territoriali jus reformandi dependere.

Si porrò, quid per Jurisdictionem Ecclesiasticam intelligant ipsi Doctores Protestantes penitiùs examinetur, apparebit facillimo negotio, hanc in subditos exerceri Protestantes neutiquam nec principiis Catholicorum, nec etiam A. C. posse esse contrarium, libertatem conscientiae, religionis securitatem, Augustanam Confessionem manere in salvo, insimulque Jurisdictionem Ecclesiasticam exerceri, optimè consistere posse luculenter cognoscetur, diligenter primo separanda est, inquit, religio ab eo, quod religioni extrinsecus adhibetur, seu æconomia religionis *interna* ab *externa* illam nullo modo humanæ voluntatis arbitrio subesse dicunt, sed religionem dirigere ad *Ευταξίαν* & *Ευσχημοσύνην* inter civiles curas dignissima fuit habita, atque sic verum esse, *cujus est regio illius est religio*. 2dò huc referunt jus religionem novandi, quod quoad jus immutandi veterem per P. W. restrictum est, termino Decretorio. 3tio loco jus indicendi ferias constituunt, quò Dominis territorialibus eò magis tribuunt, cùm hanc ob causam Calendarium Gregorianum admittere noluerint, eò quod feriarum inductionem ad jura Majestatica spectare asserebant, quartum membrum in jure ordinandi Consistoria Ecclesiastica absolvitur, de quo iterùm eò minùs quod etiam Catholicis competat dubitari potest, quò clariùs P. W. Art. V. §. 31. institutio Consistoriorum, Ministeriorum, tam Scholasticorum, quàm Ecclesiasticorum, jus Patronatùs, aliaque similia ad annexa exercitii religionis numerantur, cujus exercitii jus reformandi Dominis territorialibus, salvo termino Decretorio, attribuitur, adeoque ex ipsorum Protestantium Dominorum mente Dominis territorialibus stabilitum est, quintum jus consistit in facultate constituendi Ministros sacrorum, & 6tum in jure easdem personas

nas removendi, denegare idipsum Catholicis Dominis territorialibus eò minùs poterunt, cùm admittant jus divinum hac de re nihil definiisse. Objiciunt tamen ulterius: sanæ rationi convenit, & instrumento P. W. toties quoties inculcatum est, negotia religionis per ejusdem cætûs ministros expediri debere: sed quid hoc quæso contrà nostram sententiam probat aliud, quàm quòd Catholicus Princeps subditis suis Protestantibus non nisi de ministris, aliisque ad Dicasteria Ecclesiastica spectantibus personis providere debeat, quàm qui ejusdem semper religionis sint, sed utrum ex hoc sequatur Principem Catholicum laicum hosce viros constituere non posse, mediante hisce personis cognitionem aliquam etiam per viam appellationis in causis Ecclesiasticis ad se trahere non posse, quis probabit? quod de suspensione Jurisdictionis Ecclesiasticæ Art. V. §. 48. dispositum est, sanè opus non est demonstrare, quòd illa suspensio jus Episcopale saltem attineat, reliquis omnibus in suo vigore relictis. Catholici scilicet Principes laici Jurisdictionem Ecclesiasticam exercendo in Protestantes, non exercent Jurisdictionem Episcoporum Catholicorum quam non prætendunt, cùm in missione Christi, quæ in Ecclesia Catholica deprehenditur, fundatur, atque stabilitur, nec etiam exercent Jurisdictionem Ecclesiasticam Protestantium strictè dictam, quia omnia eorum negotia Ecclesiastica per ejusdem religionis confortes expediuntur. Sed videamus, an non mutua illa, exactaque inter utramque religionis partem ledatur æqualitas? Domini scilicet territoriales A catholici nullam in subditos Catholicos Jurisdictionem Ecclesiasticam ambiunt, & Catholici status, etsi annum normalem pro se non habeant, eam acriter

adeo urgent, atque desiderant, verum quàm crassa utriusque rei disparitas? nonne enim Romano-Catholici Jurisdictionem Ecclesiasticam in Divo Petro, ejusque Successoribus continuâ serie agnoscunt, qui tot, & tot Jurisdictionis partes, in Patriarchas respectivè, Archi-Episcopos, Episcopos, Abbates communicant, laicum verò, quisquis ille sit, ab omni Jurisdictionis Ecclesiasticæ verè talis exercitio arcent, quid igitur Acatolici Principes aliud facere possunt, quàm, ut subditos suos Catholicos eo, quo dictum modo, gubernent sanè qui Turcas, Judæos, anabaptistas tolerare vult, eos secundum principia religionis suæ toleret, necesse est aliàs enim tolerat, & non tolerat, imò casu, quo & ipsi Catholici Principi laico sese in causis Ecclesiasticis subicere vellent, hoc ipso ampliùs Romano-Catholici non forent. E contrario, ubi talis unquam Hierarchia Ecclesiastica ex parte Protestantium reperitur? quid impedimenti adduci potest? quominùs Jurdictio Ecclesiastica in subditos Protestantes exerceatur, cum penes illos ex regula territoriali, quæ communis est & Catholicis & Protestantibus, derivetur; Catholici imò hac in re æqualitatem adhuc magis observant, cum Protestantibus Principibus idem juris circà res suas Ecclesiasticas tribuant, quod suis Dominis territorialibus Catholicis concedunt, & concedere possunt idem scilicet jus circa sacra, quod in jure promotionis, protectionis, atque cautionis consistit, idem inquam principibus Protestanticis adversus subditos Catholicos permittunt, cur ergò illi id, quod tamen salvis suæ religionis principiis dare possunt, Catholicis denegabunt Dominis territorialibus? denique quod Art. XIII. §. 8. versu: *ne etiam* ratione Episcopatus Osnabrugensis dispositum,

situm est, rationem planè habet particularissimam ii) ne scilicet utriusque religiones consortes in continua illa Catholicorum, & Protestantium alternatione sub incertis quodammodo iudiciis, atque Ecclesiæ ministris vagarentur; necessarium fuit stabilire, Jurisdictionem Ecclesiasticam Protestantium etiam penès illos manere oportere; hæc ratio autem, cùm in omnibus aliis cesset territoriis, aliam quoque utriusque rei dispositionem esse oportere facilè quivis intelligit. Et quod de facili oppressione religionis Protestanticæ objicere volunt, inconcinne satis hìc applicatur, cùm primò Domini territoriales Catholici in ipsa fidei dogmata manus immittere nec possint, nec velint, & quod constitutionem Ministrorum Ecclesiæ, Dicasteriorumque Ecclesiasticorum attinet, idem sanè erit, utrùm Princeps personamabilem præsentet, vel utrùm plebs, five cætus hominem quendam idoneum constituat, addò Domini Protestantes didicerunt optimè in rebus etiam non magni momenti sub prætextu gravaminis Comitia adire, multò magis in casu cujusdam oppressionis libertatis conscientiæ ad ea suis querelis convolare non dubitabunt; imò ex praxi ipsa hìc in Palatinatu nostro patet falsum esse, quod de indubia religionis suæ oppres-

F 3

sione

- ii) Considerari etenim debet, quòd in Episcopatu Osnabrugensi, tanquam in territorio Catholico Ecclesiastico per multri reperti fuerint status mediati, & subditi, cùm nunc alternatio perpetua Catholici Episcopi & Protestantis stabilira fuerit, determinari etiam debuit, quid, & quantum quivis ratione Jurisdictionis Ecclesiasticæ in subditos diversæ religionis exercere habeat; ut omnibus dissidiis, moribusque obviaretur, quæ itaque dispositio ad Dominum territorialem laicum, tam ratione objecti, quàm singularitatis, nequaquam allegari potest.

fione adducunt, nonne enim sat tranquille utriusque religionis confortes in Patria nostra secum invicem vivunt? nonne æqualibus singuli civium juribus, atque privilegiis lætantur? quamvis Protestantes summam in rebus suis Ecclesiasticis dispositionem in manibus Serenissimi Electoris venerentur, hæc omnia itaque ab Adversariis adducta sat gravia non sunt, ut regulam illam communem, universalem, perpetuam juris territorialis subvertant kk), hincque audacter statuo, quod Princeps territorialis nec tanquam Summus Episcopus, nec in vim jurium collegialium exerceat Jurisdictionem hanc Ecclesiasticam sed superioritatem territorialem solam esse, quæ illum ad eam exercendam qualificat, hæc superioritas autem territorialis æqualis est, & pro Protestantibus non magis, ac pro Catholicis pugnat;

kk) Sed è contrario ipsa hæc Dominorum Protestantium principia, cum ipsum jus sacrorum potestati sæculari, idque præcipue ex fundamento regulæ territorialis, testante ipso BÖHMERO, & aliis tribuant, sicut in sensu J. P. W. aliter fieri non potest; si exacta utriusque religionis paritas instrumento Pacis Westphalicæ toties, quoties inculcata observari velit, præsertim cum & ipsum I. P. W., Art. V. §. 48. clarè in continuatione statuatur: *Catholicorum Augustanæ Confessioni addicti status Provinciales, & subditi, qui anno 1624. Jurisdictionem Ecclesiasticam agnoverunt, in iis casibus modò dictæ jurisdictioni subsint, qui Augustanam Confessionem nullatenus concernunt*, hincque Dominorum Catholicorum in Protestantes Jurisdictionem Ecclesiasticam statuit, illiusque eò ipsi tenet capacissimos. Cui §. 1. & 30. Art. V. omnimodè assentiuntur, cum præsertim in omnibus ab Adversariis nostris adductis §§. jura saltem summi Pontificis, & cleri in materia exercendæ Jurisdictionis Ecclesiasticæ in Protestantes; nullatenus verò Principum Catholicorum sæcularium suspendantur, determinentur.

gnat; ergo & Princeps Catholicus, qui vel jam tempore litium religionis subditos protestantes sub se habuit, vel qui ex post etiam Principi cuidam Acatolico in terris successit, Jurisdictionem Ecclesiasticam in suos subditos Protestantes justissimè exercebit. Jura Catholicorum Principum laicorum hac in materia statim post publicatam pacem à Protestantibus legatis, & Doctoribus Juris publici in dubium neutiquam vocata fuere, imò legatus Suecicus ad monitum Aulæ suæ anno 1654. declarabat, jura Catholicorum hac in re subverti nullâ ratione posse. Cui & omnes reliqui Protestantes adstipulabantur, usque dum demum Legatus Brandenburgicus II) Theses publicaverat, inter quas prima fuit, quod Domino territoriali Catholico non competat Jurisdictio Ecclesiastica in subditos Protestantes, sed statim iterum contrâ generalitatem hujus Theseos Legatus Suecicus rotundè pronunciavit protestatus, se huic Thesi neutiquam adsentire; patet itaque hanc rem in principio controversam non fuisse, cur ergò recentioribus demum temporibus illam dubiam, atque litigiosam reddere conantur? imò Recentiores quidam Juris publici Doctores Protestantes, cum aliter amplius respondere nequirent, eò abierunt mm), ut dicerent jus fortioris hac in re, sicut generatim in materia religionis prævalere; quàm pulchræ, & pacificæ secundum pacem Westphalicam conclusiones!

F I N I S.

- II) Unâ cum Anonymo in dem Ungrund des juris reformandi.
mm) In der Sammlung einiger Schriften von der im Westphälischen Frieden erlaubten Selbst-Hülfs. pag. 299. notâ 104.

POSITIONES

EX

JURE NATURÆ, ET GENTIUM.

I.

- J**us Naturæ est fundamentum proximum omnis juris positivi.
2. Principium perfectionis omnia requisita principii primi juris naturalis habet.
  3. Officia hominis rectè in perfecta, & imperfecta dividuntur.
  4. Officia hominis sunt ergà Deum, ergà se, & alios.
  5. Datur in Statu naturali jus defensionis, recuperationis, & punitionis infinitum.
  6. Vindicta juri naturali repugnat, non item violenta juris persecutio.
  7. Quid de variis possessionum speciebus dicendum sit, interroganti explicabo.
  8. Tam b. quàm m. f. possessor nullo jure possidet, possessor tamen b. f. fructus facit suos non percipiendo autem, sed per non imputabilem consumptionem
  9. b. f. possessor fructus tam formaliter, quàm virtualiter extantes ad ductum juris naturæ restituere tenetur.
  10. occupatum est jus occupandi, hinc malè dicitur feras, & pisces à privatis captos, ab iis occupari.
  11. Dantur casus ubi moraliter falsum loqui licet, non item mentiri.
  12. Distinctio inter contractus reales, & consensuales ipso jure naturæ fundata est.
  13. Præscriptio juris naturalis est, uti & dispositio ultimæ voluntatis
  14. ut locum habeat, decantatum axioma: æquitas stricto juri præferenda est, requiritur obligationum collisio.
  15. Obligatio est prior lege naturali.
  16. obligationes gentium cum obligationibus singulorum in statu naturali sunt identifiçæ.

17. *Nulla gens alteram vi adigere potest, ut religionem suam amplectatur, nec jus habet gentem aliam religionis causâ subjiçendi.*
18. *In territorio alieno testamentum condi potest secundum leges domicilii.*
19. *Fœdera de non lædendo inire, necesse non est Gentibus.*
20. *Fœdera inire licet cum gente alterius religionis, imò cum gente nulli religioni dedita*
21. *hosti non competit jus, obsides ad operas adstringendi, multò minùs redigendi in servitutem.*
22. *Bellum ob solas rationes suasorias initum è illicitum.*
23. *Potentia crescens unius gentis, nec sola conservatio æquilibrii ratio sufficiens est belli.*
24. *Stratagemata in bello licita sunt.*
25. *Si Regnum fuerit patrimoniale, etiam Rex captivus pacem facere potest.*
26. *Androlepsia inter gentes licita est.*

EX JURE CANONICO.

27. *Concilium non est suprâ Pontificem.*
28. *Sunt tamen quidam casus, ubi concilium prævalet.*
29. *Concordata sunt verum pactum inter Sedem Pontificiam, & Nationem Germanicam; ideòque S. Pontifex contrâ ea rescindere nequit.*
30. *Quin autem certis eorum capitibus ab una, vel altera parte præscribi possit, non dubito.*
31. *Placetum Regium vim, ac Authoritatem legum Ecclesiasticarum non imminuit.*
32. *Clericus de jure Canonico ad forum sæculare nulla ratione trahi potest.*
33. *in omnibus beneficiis respectivè collator, Patronus, vel eligentes digniorem præferre tenentur.*
34. *Electio non potest fieri per compromissum, quamdiu vel unus adhuc dissentit.*
35. *Episcopus, aliusve Prælatus Ecclesiam suam Authoritate propriâ derelinquere non potest.*

36. *Usus Pallii Episcopis quoque mediatis competere potest.*
37. *Jus primariarum precum Imperatores probabilius ex indultu Pontificio habent, quod tamen non semper renovandum esse videtur.*
38. *non omnia, quæ jure ordinario ad Episcopum pertinent, capitulo fede vacante permissa sunt.*
39. *Rem Ecclesiasticam malè alienatam non superior tantum alienantis, sed ipse Prælatus revocare potest, etsi juravit, se non revocaturum.*
40. *Clericus bonorum merè Ecclesiasticorum est nudus Administrator, beneficalium verò probabilius Dominus est.*
41. *In dubio Patrono incumbit probatio, beneficium patronatum, non collativum esse*
42. *Sponsalia prima sunt præferenda, licet secundis copula accesserit.*
43. *Præsentatio, collatio, electio simoniacè facta ipso jure nulla est,*

EX HISTORIA J. R. G.

44. *Germania à Romanis saltem vexata, nunquam verò eisdem subjugata dici potest.*
45. *Prima juris feudalis vestigia à Comitibus de quibus loquitur Tacitus de M. G. rite ducuntur.*
46. *Carolus I. M. Imperium Romanum non habuit ex beneficio S. Pontificis.*
47. *Carolus Magnus Imperium Romanum cum regno Germaniæ conjunctione temporali, Otto I. verò conjunctione perpetuâ univit.*
48. *Extinctâ familiâ Carolingica Regnum Germaniæ merè Electivum factum est.*
49. *Feuda maiora in Imperio nostro Germanico potius oblata, quàm data esse ex historia probari potest.*
50. *Magna fuit Regum Saxoniorum, & Franconiorum auctoritas in constituendis Germaniæ Episcopis,*
51. *Quamcunque alii Electorum assignent originem, nos eam à temporibus Friderici I. derivamus.*
52. *Interregnum vulgariter dictum Magnum non assumimus.*

53. *Judicium Palatinum in Cæsarem verè fuisse exercitum ex historia exemplis demonstrari potest.*
54. *Aurea Bulla Norimbergæ consentientibus solùm Electoribus confecta est.*
55. *Depositio Wenceslai justa fuit.*
56. *Primam capitulationem Ruperto Palatino præscriptam fuisse asserimus.*
57. *Pacis publicæ confectionem potiùs statibus Imperii, quam Maximiliano I. debemus.*
58. *Matriculam perfectissimam à Carolo V. in Dieta Wormatiensi habemus, prima autem Sigismundo debetur.*
59. *Carolus V. in componendis religionis dissidiis, nullius negligentiae argui potest.*
60. *Quod ratione plurium Principatuum ab una Domo possessorum unum respectivè, vel plura vota gerantur ratio ex medio Sæculi XVI. petenda est.*

EX STATISTICA.

61. *Prudentia hæc civilis juris studioso adeò est necessaria ut absque ea exiguum in officiis publicis fructum præstet.*
62. *Sana politica id, quod utile est, præsuppositâ justitiâ considerat, & docet.*
63. *Civitas est consociatio sub communi Imperio felicitatis externæ gratiâ.*
64. *Hæc sufficientiâ vitæ, tranquillitate internâ, & securitate ab exteris absolvitur.*
65. *Infinite inde conclusiones in hac Scientia deducuntur.*
66. *Qualibet Statûs forma diversis fundamentis, atque principiis nititur, quæ si applicarentur alteri Statûs formæ, noxia essent.*
67. *Vitia populi communia magis sopiendo, quàm fortiter puniendo eradicanda censeo.*
68. *Vix conveniens est, ex perigrinis legum codicibus receptis actiones subditorum determinare.*
69. *Quidnam in ferendis Legibus observandum sit, interrogatus respondebo.*

70. Quid de Commercio activo, passivo, Speculationis, de æquilibrio commercii dicendum sit, explicabo.
71. Quæ sint regulæ ratione Telonii, intuitu mercium perfectarum, imperfectarum, investarum, & evectarum explanabo.
72. Luxus tanquam ad bonum Commericii conducent in statu bene constituto tolerandus est.
73. Curandum est Statui, ut monetam, in quantum possibile est puram aut saltem, ubi valor extrinsecus, intrinseco convenit, habeat.
74. Impensæ in rem monetariam faciendæ potiùs ex speciali contributione, quàm ex ipsius monetæ valore desumendæ sunt.
75. Nundinæ solennes non semper civitati proficiuæ, sed nocivæ aded esse possunt.
76. Status absque religione durabilis esse non potest.
77. Falsum est, quod plures ajunt, religionem Protestanticam bono statûs magis convenire, quàm Catholicam.
78. Aucto civium numero augetur indigentia, auctâ indigentia, multiplicatur industria, multiplicatâ industriâ crescunt divitiæ, ergo divitiæ reipublicæ consistunt radicaliter in magno civium numero.
79. Steuræ ubi investigatur totum patrimonium civium vix admittendæ.
80. Monarcha promissiones, quæ in manifestum Statûs sui detrimentum vergunt, servare non tenetur;
81. sicut nec ea, quæ captivus Monarcha promisit, obligant.

EX JURE PUBLICO.

82. Capitulationes Cæsareæ Authoritatem Imperatoriam haud infringunt,
83. Imperator in casu extremæ necessitatis capitulationibus contravenire potest.
84. Capitulationes soli præscribunt Electores, sed in capitibus totum Imperium concernentibus, cæterorum quoque statuum consensus requiritur, ad hoc, ut sit lex.
85. Vicarii Imperii non gaudent jure primariarum precum, quamvis regulariter eandem cum Imperatore potestatem habeant.

86. *Hinc de feudis majoribus cognoscunt quidem, sed de iis non investiunt.*
87. *Modum, ac ordinem processûs Austrægalis interrogatus explicabo.*
88. *Remedium recursus ad comitia non omninò rejiciendum videtur.*
89. *Quin Princeps in materia privatâ possit condere legem recessibus Imperii contrariam non dubito:*
90. *Jura Dominorum territorialium fundantur in legibus, jura Nobilitatis immediatæ in privilegiis, ergò in dubio pro statibus pronunciandum.*
91. *Potest quidem unus Elector plures Electoratus possidere, sed unicuique semper votum retinet.*
92. *Oppignorationes Imperiales Statibus factæ sunt irreluibiles, sed eæ, quæ factæ sunt Nobilibus Imperii, non videntur ejusdem qualitatis.*
93. *Fallit axioma semel immediatus, semper immediatus.*
94. *Imperatori ad conferendum Electoratum vacantem consensu collegii Electoralis opus est, sed ad novum erigendum totius Imperii consensus necessarius est.*
95. *Capitula per capitulationes neo-Electis Episcopis præpositas nequeunt restringere superioritatem eorum territorialem.*
96. *In materia collectarum necessariarum vota majora sufficiunt, sed in voluntariis unanimia requiruntur.*
97. *Ad hoc, ut ex matrimonio inæquali nati ad successionem habilitentur, requiritur hodiè Collegii Electoralis, & Principum consensus.*
98. *Paritas religionis quoad directoria circulorum neutiquam observanda est.*
99. *Quamvis judicium Camerae non cognoscat de privilegiis Cæsareis, de eorum violatione tamen cognoscit.*

EX JURE CIVILI ROMANO.

100. Exceptio non numeratæ pecuniæ etiam elapso biennio adhuc opponi potest.
101. Gradus culpæ, qui in negotio, quod gestum est, non præstari debet, per L. Aquiliam non vindicatur.
102. Querela inofficiosi Testamenti non est species hereditatis petitionis.
103. Etiam in loco contractûs ad ejus rescissionem agi potest.
104. Bona uxoris in dubio præsumuntur dotalia.
105. Quod in servitute oneris ferendi Dominus prædii servientis, teneatur reficere murum, nil est anomali.
106. Hereditate venditâ jus accrescendi non manet penes venditorem.
107. Remedium L. 2. C. de Rescind. Vend. ad omnes contractus onerosos ritè extenditur.
108. Ex Testamento Patris filio impuberi pupillariter substituentis Matri debetur legitima.
109. Authentica sed cùm Testator menti legis falcidiæ è diametro videtur contraria.
110. Locatio ut ut ad longissimum tempus facta conductori non tribuit rei locatæ Dominium.
111. Actionem Publicianam non impedit mala fides superveniens.
112. L. ult. C. de Negotiis gestis dura videtur, hinc meritò ab eadem recedendum.
113. Negativa vaga regulariter probari non debet.
114. Nov. 4. Cap. 1. à multis nimium citrà rationem extenditur.
114. Falsum est, ad præscribendum servituti non requiri b. f.
115. A rejectâ reconventionem ritè appellatur, licet summa non sit appellabilis.

EX JURE FEUDALI, ET CRIMINALI.

116. Nexus Juris feudalis Germanici, & Juris publici adeò arctus est, ut Jus feudale absque hac scientia intelligi nequeat.
117. Jus feudale Germanicum, Juri feudali Longobardico præferendum censet.

118. *Axioma: semel à feudo exclusus, semper exclusus, fallit.*
119. *Regula: Dominus, & Vasallus tenentur ad paria, certis in casibus limitationem patitur.*
120. *Vindicationi Feloniæ commissæ intrà annum præscribitur.*
121. *Felonia à Patre commissæ nec filio, nec Agnatis præjudicat.*
122. *Subinfeudatio etiam inscio Domino directo fieri potest.*
123. *Legitimati per matrimonium subsequens de jure Longobardico succedunt in feudis.*
124. *In feudo etiam sæminino, sæminæ demùm in casum deficientium masculorum ad feudi successionem admittuntur.*
125. *Actionem feudi revocatoriam etiam filii instituere possunt.*
126. *Judicium Parium Curia à primis Germaniæ incunabulis petendum est:*
127. *potius pro debito allodiali, quàm pro feudali præsumendum est.*
128. *Sufficit ad consequendum dotalitium, si uxor vasalli, se dotem intulisse probet.*
129. *ex feudo novo filialibus debetur legitima.*
130. *Ufus Torturæ in delictis mihi vix congruus videtur.*
131. *Peregrinus in territorio alieno delinquens non secundum suæ patriæ puniendus est.*
132. *Errant, qui dicunt, feripedas morte non esse afficiendos.*
133. *Qui in delicto liberatur ab instantia, ad expensas ferendas nihilominus tenetur.*
134. *Cur furta domestica non magis punienda, quàm extranea?*
135. *in materia criminali non datur appellatio ad suprema Imperii tribunalia, potest tamen præviâ relaxatione juramenti, in ordine ad effectum agendi, institui querela nullitatis.*

